

KIÁLLÍTÁSOK

- Az ezüsttől a vasig. Kortárs magyar és olasz ötvösművészek plasztikai a Római Magyar Akadémián (*Katona Katalin*) ... **2**
- „A mindenséggel mérd magad!” Krajtsovits Margit keramikusművész kiállítása a Vigadó Galériában (*Csenkey Eva*)..... **6**
- A vizsolyi Biblia 425 éve Vándorkiállítás az első teljes, magyar nyelvű szentírásfordítás tiszteletére (*Millisits Máté*)..... **12**
- Innovatív reduktív design – Inarchi lámpák. Kiállítás a Palmetta Design és Textilművészeti Galériában (*Slézia József*)..... **15**

ÉRTÉKÖRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- Cantata profana és Tavasz csokor Szántó Piroska (1913–1998) festőművész Szombathelyen található két gobelinje (*Cebula Anna*) **22**
- Nagy Márta épületkerámia burkolatai (*Dvorszky Hedvig*) .. **25**
- A 13. Design Hét Budapest mint nemzetközi designprojekt (*Cseh Borbála*) **28**

KÖSZÖNTÉS

- Jankovics 75 (*Orosz István*) **33**
- Konfiguráció Molnár Gyulának (*Hajdu István*) **37**

KÖNYV

- Ruzsa György: „A Szentséges Szűzanya rézből öntött képmása nyugodott a jobb karomon...” Az orosz fémikonok művészete (*Prokopp Mária*) **41**
- Mosó Masa és barátai. F. Györffy Anna (1915–2006) grafikusművész. Szerkesztette Farkas Judit Antónia (*Margittai Zsuzsa*)..... **44**

MAGYAR IPARMŰVÉSZEZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

Tihyivini Istenszüllő és ünnepek, triptichon (részlet) /
The Tikhvin Icon of the Mother of God and Feasts.
Triptych (detail)

EXHIBITIONS

- From Silver to Iron. Works by contemporary Hungarian and Italian metalwork artists on display at the Hungarian Academy in Rome (*Katalin Katona*) **2**
- ‘Weigh yourself with the universe!’ Ceramic artist Margit Krajtsovits’s exhibition at Vigadó Gallery (*Éva Csenkey*).. **6**
- 425 Years of the Bible of Vizsoly An itinerary exhibition featuring the first complete Hungarian Bible translation (*Máté Millisits*) **12**
- Innovative reductive design—lamps by Inarchi. An exhibition at Palmetta Design & Textile Art Gallery (*József Slézia*) **15**

SAFEGUARDING VALUES

- Cantata Profana and Spring Bunch. Two tapestries by painter Piroska Szántó (1913–1998), kept in Szombathely (*Anna Cebula*) **22**
- Architectural ceramics by Márta Nagy (*Hedvig Dvorszky*) **25**
- The 13th Design Week Budapest as an international design project (*Borbála Cseh*) **28**

CONGRATULATIONS

- Marcell Jankovics 75 (*István Orosz*) **33**
- Configuration—for Gyula Molnár (*István Hajdu*) **37**

BOOKS **41**

- György Ruzsa: ‘...on my right arm the cast copper icon of the Blessed Virgin...’ The Art of Russian Metal Icons (*M. P.*)
- Washing Masha and Her Friends. Graphic Artist Anna F. Györffy (1915–2006). Edited by Judit Antónia Farkas (*Zs. M.*)

Minden kedves olvasónknak boldog, békés karácsonyi ünnepeket és szerencsés új esztendő-t kíván a szerkesztőség.

Az ezüstattól a vasig

Kortárs magyar és olasz ötvösművészek plasztikái a Római Magyar Akadémián

■ 2016. szeptember 12-én nyílt Rómában a *Dall'argento al ferro / Az ezüstattól a vasig* című, *Kortárs magyar és olasz ötvösművészek plasztikái* alcímű kiállítás a Via Giulián a Falconieri-palotában, a Római Magyar Akadémián. A kiállítást az intézmény piano nobile teremsorában, a Borromini által teremtett impozáns környezetben rendezték meg. Hat magyar ötvösművész, Kálmán László, Kótai József, Laczák Géza, Molnár Éva, Rozsnyay Béla és e sorok írója, valamint két olasz művész, Andrea Cagnetti és Esmeralda Crea állította ki műveit. Mint ismert, a hazai ötvösművészet gazdag részterületekben, a művészek ékszer, használati és kegytárgyakat, érmet, kisplasztikát, nagy méretű plasztikákat is alkotnak. Az utóbbi területek, vagyis a plasztika műfaja meghatározója a művészeti ágnak. Kialakulását és jelentőségteljes létét a történelmi előzmények nagymértékben meghatározták. 1950-ben a nemesfémek használata állami monopólium lett. E negatív tény ellenére a felsőfokú képzésben Borsos Miklós, majd a későbbiekben Engelsz József oktatási metódusának köszönhetően kelt életre ez a jelentős részterülete a kortárs magyar ötvösművészetnek. A nyugati világban az ötvösművészet szó megfelelőjeként az aranyművesség kifejezést használják (goldsmith's art, Goldschmiedekunst, orficeria, orfevrerie). A magyar ötvösművészet a plasztikai alkotások kiteljesedése során anyaghasználatával, technikai megoldásaival, a legkülönfélébb formavilággal és a művek szellemiségével együttesen új területet nyitott a művészeti ágon belül, annak korábbi határait kitágítva. Ezek a művek nem a megszokott, ismert ötvösművészeti megjelenést képviselik. Ez sok esetben nemcsak az alkotások méreteiben tükröződik,

Kótai József: Szent Eligius / József Kótai: Saint Eligius
[1977] öntött ezüst, magasság: 10 cm /
cast silver, height: 10 cm

→
**Molnár Éva: Szél /
Éva Molnár: Wind**
[2005] bronz, üveg,
magasság: 45 cm /
bronz, glass,
height: 45 cm

hanem a különböző fémek megjelenésében – ezüst, sárga- és vörösréz, bronz, vas, krómacél, nikkelezett, aranyozott felületek társítva plexivel, kővel –, gazdag figuratív és nonfiguratív formavilággal, az anyag kezelésének a legkülönböztető megközelítésével, a régmúltba nyúló és napjaink technikáinak alkalmazásával valósul meg. Meg kell említeni, hogy az olasz művészek ékszertervezéssel is foglalkoznak, ezen a kiállításon azonban főként a szobrászat eszközeivel létrehozott munkáik voltak láthatóak. A magyar alkotócsoport tagjai, akik csak a plasztika területén valósítják meg gondolataikat, azonban olyan művekkel jelentek meg, amelyek magukba foglalják a szobrászi erényeken túl az ötvösségre jellemző részletgazdagság és változatos technikai megoldások alkalmazását is. Kótai József és Rozsnyay Béla az ősi viaszveszejtéses technikát használva hozták létre alkotásaikat. Kótai finoman mintázott érmei és kisplasztikái visszautalnak a klasszikus ötvösség jellemzőire, míg Rozsnyay ugyanezt a technikát nonfiguratív, meditatív műveinél alkalmazza. Molnár Éva szobrászi erővel formálta meg hétköznapi hőseit és angyalfiguráit, az utóbbiak alaptulajdonságuknak megfelelően valóban lebegnek a térben. Laczák Géza plasztikái az általa kifejlesztett fémgyűrési technikát alkalmazva mutatták meg a mun-

**Rozsnyay Béla:
Csipkevár /
Béla Rozsnyay:
Lace Castle**
[2002] bronz / bronze
[42x44x23 cm]

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

kásságára oly jellemző ellenpontoszt, a nagyobb síkfelületeken tükröződő rogyasztott formákat. Kálmán László a kor technikájára, a lézervágásra építi legújabb műveit, melyeknél alkalmanként használja a LED-világítást, ugyanakkor új megjelenítési formában alkalmaz roszdás felületeket és füstaranyat is. Jelen írás szerzője térplasztikáiban a klasszikusan mintázott

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Kálmán László: Paraván I. / László Kálmán: Folding Screen, I
 [2014] *alumínium, rozsdamentes acéllemez, lézervágott, LED-világítás / aluminium, stainless steel plate, laser cut, LED light* [183x98 cm]

bronzokat és a gépi megmunkálású vastalapatokat kezelő egységként, kutatva a teremtett világ és az a feletti világegyetem teljes egészévé váló létezését. Az alkotások sorának szellemiségére jellemző, hogy esetenként a profán, más esetben a szakrális, a transzcendens világot megjelenítve szólítják meg és hívják párbeszédre a látogatót. A fentebb leírtak tették lehetővé a római kiállítás megszületését, mely a magyar ötvösművészet e jelentős részterületének egyedülállóságát volt hivatott megmutatni.

Laczkák Géza: Evolúció / Géza Laczkák: Evolution
 [2015] *rozsdamentes acél, sárgaréz, galvanizált, gyűrt, patinázott / stainless steel, brass, galvanized, patinated, crinkled* [25x25x40 cm]

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

A megnyitó ünnepe kivételes hangulatú volt. A Via Giuliaán azon az estén négy kiállítás nyílt. A Római Magyar Akadémián – évadnyitó rendezvényként – két tárlat, az ötvösművészeké és a festőké fogadta a látogatókat. Ezt megelőzően két magángaléria várta az érdeklődőket. A Galleria Andre’-ban Németh Pál szobrászművésznak, az ötvösművészeti kiállítás egyik kurátorának, míg a Galleria Acquarióban Esmeralda Creának, az ötvösművészeti kiállítás egyik részvevőjének tárlata nyílt.

Az őszi évadnyitón megjelent vendégeket és művészeket a Római Magyar Akadémia művészeti vezetője, Terdik Sebestyén köszöntötte, majd Paczolay Péter nagykövet méltatta az intézmény és rendezvényei jelentőségét. Ezt követte Fekete Györgynek, a Magyar Művészeti Akadémia elnökének beszéde, aki az ötvösművészek kiállítását nyitotta, hangsúlyozva abbéli büszkeségét, hogy a magyar művészet a negyvenöt éves elnyomás ellenére világszínvonalú, melyet a bemutatott művek is bizonyítanak. Végezetül Simonffy Márta, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének elnöke a *Hyper Realis* című tárlatot méltatta.

A rendezvényeken megjelentek a magyar és olasz művészek, valamint Keppel Márton művészettörténész, a Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának titkára. A kiállítás megvalósulását a Magyar Művészeti Akadémia és a Római Magyar Akadémia támogatta.

KATONA KATALIN
ötvösművész

(Dall'argento al ferro – Le plastiche degli orefici ungheresi e italiani contemporanei / Az ezüstartól a vasig – Kortárs magyar és olasz ötvösművészek plasztikái. Római Magyar Akadémia [Falconieri-palota], Róma, 2016. szeptember 12. – október 16. A kiállítás kurátorai: Katona Katalin és Németh Pál)

Katona Katalin: Időtlen I-II.,az időtlen dereng át az időbeli világba...'' (Weöres Sándor) / Katalin Katona: Infinite, I-II. '...a glimpse of the infinite in our transient world...'' (Sándor Weöres)

[2013] bronz, vas, magasság egyenként: 200 cm /
bronze, iron, height: 200 cm each

„A mindenséggel mérd magad!”

Krajtsovits Margit keramikusművész kiállítása a Vigadó Galériában

■ Jelen évforduló, 80. születésnap alkalmából mutatta be Krajtsovits Margit korábbi, és töretlen alkotókedvvel létrehozott legújabb műveit a budapesti Vigadó Galéria földszinti termeiben megrendezett kiállítás. Születésnap ajándékot az odalátogatók kaptak: a művek katartikus élményét. Gondolatébresztő volt már a kiállítás címe is: *Kerek 80 – szögletes LXXX*. Rövid, tömör, akár egy sms-üzenet, kissé talányos, mint a „kommunikáció” mai világa, miközben a római számok a „klasszikus jelrendszer” életben tartását jelzik. A kiállított tárgyak pedig arról tanúskodtak, hogy nemcsak alkotójuk éveinek száma „kerek”, akárcsak az önmagába visszatérő vonallal leírható 8 és 0 számjegyek (a végtelen szimbolikus ábrázolásaira emlékeztetve), hanem ezen alkotói pálya is „kerek egészet” teremtett. Pedig a körülmények, melyek között tár-

gyakká válhattak Krajtsovits Margit ideái, bizony eléggé „szögletesek” voltak.

Hiszen a második világháború kirobbanása előtt született, és a harcok, majd a családja polgári, értelmiségi értékeit meghurcoló diktatúra éveiben korán megismerte a valóság sötét oldalát. De értékörző mentsvárat nemcsak otthona nyújtott keramikus felmenőinek emlékeivel, hanem iskoláinak néhány tanára is. A „Kisképzőben”, azaz a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, majd a Magyar Iparművészeti Főiskolán, ahol 1960-ban diplomázott Boross Miklós növendékeként.

Krajtsovits Margit annak a generációnak szerény, de fáradhatatlanul aktív tagja, amelyik a közel két évtizedes történelmi akadályozottság után ismét tovább tudott haladni az értékteremtő modern művészet út-

**Krajtsovits Margit:
Sebesség, falikép /
Margit Krajtsovits:
Speed. Relief**

[1979] *magas tűzű
samott, kobalt-oxiddal
fújtt fehér máz /
high-five chamotte,
white glaze blown
with cobalt oxide*
[30x60 cm]

Fotó: Laár Balázs

→
Krajtsovits Margit:
Bolygók /
Margit Krajtsovits:
Planets

[Kecskemét, 2015]
porcelán, lüsztermáz /
porcelain, lustre glaze
[Ø 8–27 cm]

ján. A finomkerámia-ipar, a szociális lakáskörülmények kötelező fejlesztése, majd a középítkezések adtak feladatot a létszámban is egyre gyarapodó, jól képzett fiatal keramikusok számára. Bemutakozási lehetőségeik is bővültek a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének szorgalmazásával itthon és a külföld felé kedvező képet mutató kultúrpolitika „engedékenységevel” a nemzetközi kapcsolatok terén is. Az 1958. évi brüsszeli világiállításán már részt vettek magyar művészek, 1962-ben a Nemzetközi Kerámia Akadémia (AIC/IAC) prágai kiállításán pedig először szerepelhettek együtt a kettészakított Európa keramikusai. Az évtized végén elindult a szakma hazai bemutatkozásának országos fórumaként a pécsi biennálék sora. Az osztrák, cseh szimpóziumokon részt vevők kezdeményezésére megszületett az első közös alkotóműhely Siklóson, 1969-ben. Majd kiépült a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió, végül a közös műhelyek történelmi bölcsőjének helyén, Hódmezővásárhelyen is létrejött az alkotói kíséreltetek támogató műhelyek, szimpóziumok szervezete.

Ma már büszkének lehetünk arra, hogy a hetvenes évektől ismét felemelkedett, a nemzetközi vérkeringésbe visszakapcsolódott, magas szintű kvalitást, úttörő értékeket képviselt és képvisel ismét – legalábbis mindmáig – a magyar kerámia művészete. Az idevezető „szöges” út részleteiről, állomásairól tanúskodnak Krajtsovits Margit szakmai életrajzának adatai is. Saját szerény szavaival szólva – amit Lovag Zsuzsa írt le a lap 2007/2. számában – valóban „mindig jelen volt”, szinte valamennyi akcióban részt vett, ami a szakmai előrelépést szolgálta. (Talán helyesebb lenne előreugrásnak nevezni ezt a folyamatot.) Közös és önálló kiállítások katalógusai (az 1959., illetve az 1976. évtől), az összefoglaló és a róla szóló publikációk kínálnak erről begyűjthető adatokat, akár csak az interneten elérhető adatbázisok, sőt saját hiteles és őszinte Facebook-oldala.

Most csak a meghatározó állomásokat említhetjük, amelyeket e legutóbbi, immár sokadik önálló kiállításán szereplő korábbi művei idéznek fel. A főiskola befejeztével az önálló munkát, az egyedi kerámiatárgyak készítését választotta, bár pályakezdőként két

Fotó: Lakatos Ábel

építészeti megbízatást is sikeresen teljesített. Ez időkben az Iparművészeti Vállalat és a Képcsarnok bolthálózatából kerülhettek a modern szellemiséget kedvelők otthonába azok a dísz tárgyak, melyeket 1962-től a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja által kiutalt pinceműhelyben készíthetett el.

Az „alkotás” volt számára mindig a legfontosabb – a pénz és a hírnév csapdáit kikerülte. A kiállításokra mindig újabb és újabb formai, technikai megoldásokkal készült, a bátorító visszajelzések adtak erőt a folytatáshoz. Sőt, az itáliai Gualdo Tadino kerámia központban 1979-ben aranyérmet is nyert, első hivatalos elismerésként. Amint maga is vallja, 1982–1983 fordulóján a Római Magyar Akadémia féléves ösztöndíja hozott egyértelmű fordulatot pályáján. Ez időtől az „üzleti tevékenységben” való részvétel helyett a kutató- és önfejlesztő alkotómunkára koncentrált. (E törekvését családja, férje is támogatta.) Az előkészítő szakasz éveit után ily módon a kibontakozás periódusa következhetett.

Az egyéni műhelyek lehetőségeit messze túlhaladó, hazai és külföldi szimpóziumok technikai, szellemi körülményei között születtek meg újabb, akár „felfe-

dezőnek” is titulálható művei, a kísérletezésekre ösztönző Siklósi Alkotótelepen¹, illetve a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdióban², majd Hódmezővásárhelyen³, a Nemzetközi Kerámia Központ, a

**Krajtsovits Margit: Galaxis sorozat (felületrészletek) /
Margit Krajtsovits: Galaxy Series (surface parts)**

[Kecskemét, 2015] *magas tűzű massa, redukált égetésű máz, színtestek / high-fire mass, reduction glaze, pigments*

Fotó: Lakatos Ábel

Fotó: Lakatos Ábel

Wartha Vince Alapítvány meghívásai révén. Az e műhelyekben kialakuló szakmai barátságokat mindig nagyra becsülte, megtartotta, akárcsak a főiskolai évekből eredőeket. Ma is hangsúlyozza, hogy már

ekkor „sokat tanult” Schrammel Imrétől, és mennyire fontos volt, hogy Csohány Kálmán grafikkussal és Benkő Ilonával dolgozhatott együtt első műhelyükben. Különösen a Prizma 13 művészcsoporthoz való

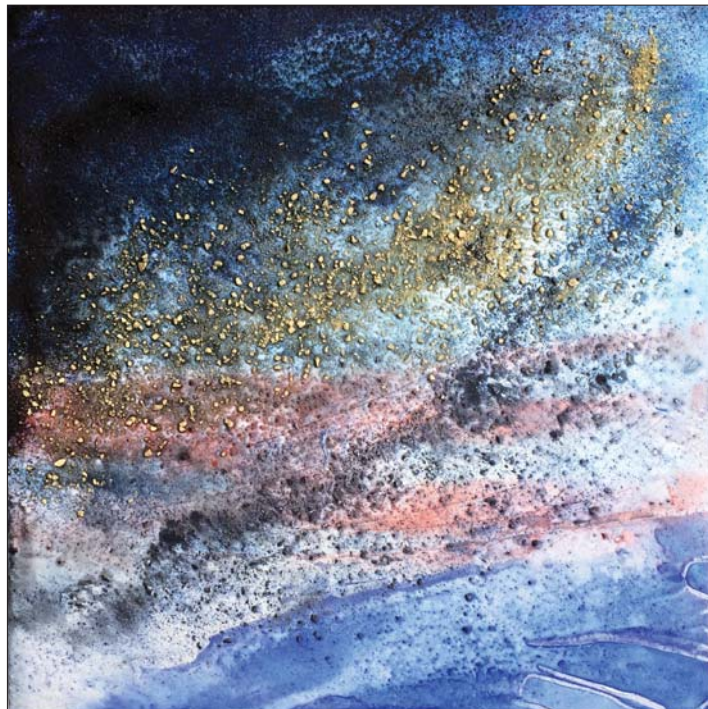
tartozását, szellemiségét tartja meghatározó, szemléletalakító kapcsolatnak. 1968 és 1980 között valamennyi kiállításukon részt vett. Teljes mértékben egyetértett, azonosult az első, nagykanizsai kiállítás meghívóján olvasható céljukkal: „Egy általános felemelkedési folyamatban, amelynek mindannyian részesei vagyunk, ahol az életnek szabadabbá és sokrétűbbnek kell válnia, a mi szerepünk is meghatározott: nem csak tanúi, alkotói kívánunk lenni ennek a folyamatnak.”

Igen, a nyolcvanas években már nyilvánvalóan a dísz tárgyak helyett műtárgyak születtek, a tradicionális edényformák szobrokká váltak, felületük a festményekkel, grafikai művekkel vetekszik. Az anyag viselkedése maga is kifejezőeszköz lett, asszociációkat indukál, üzeneteket közvetít. Alkotásai kiteljesítik azt, amit már Gádor István is tanított a 20. század kezdeti évtizedeitől induló modernizmus képviselőjeként. A kerámia speciális kifejezőeszközei az 1970-es évektől a magas hőfokú, és redukciós színváltó technikákkal

gyarapodhattak Krajtsovits Margit műveinek köszönhetően is. Újító munkáját nem a tagadás, hanem a nyitottság és a folyamatosság jellemzi.

A „kiteljesedés” periódusához érkezett el a vigadóbeli kiállításon együtt látható, szimbolikus műveivel. Költők sorait idézték eddigi méltatói is, mikor a „minden egész eltörött” időszakában teremtett egységet a tűzben szétrepedt tájjaival, a pörgő korongról lehulló agyagsíkokból. Legutóbbi műveinek időszerű üzenetét szavakba foglalva József Attila *Ars poetica* című versében lehetjük fel: „A mindenséggel mérd magad!” A különböző értékrendek közt bolyongó világunkban, a tudomány által is csak kutatott „világűr” lett műveinek, a gömb és félgömb formáknak, a csillogászati víziókat rögzítő faliképeinek ihlető forrása.

A két évvel ezelőtt – ösztöndíja segítségével – megpályázott hathetes kecskeméti programja során született *Bolygók* a legkülönbözőbb technikák kombinációjával, varázslatos felületekkel bűvölnek el. Tárgyi metaforákat alkotott, melyeket fiával, Laár Balázs

**Krajtsovits Margit:
Jelenségek a világűrből,
faliképsorozat /
Margit Krajtsovits:
Events from the Space.
Relief series**

[Hódmezővásárhely,
2016] *magas tüzi
szaniter-öntőmassza,
fémcsók, színtestek,
egyenként: 40x40 cm
/ high-fire sanitary
casting mass, metal
salts, pigments,
40x40 cm each*

festőművésszel együtt, a Kápolna Galériában megrendezett, *Galaxisok* című kiállításon mutatott be. A Hód-mező-vásár-hely szórészeteket felkínáló 2014. évi szimpózium alkalmával is ezt a „helyet” jelenítette meg. Idén szeptembertől pedig a 19. Vásárhelyi Kerámia Szimpózium tette lehetővé, és az Alföldi Porcelángyár, az Imerys és a Villeroy & Boch műhelyei, dolgozói segítették, hogy az idea és a matéria egységével, a változásokban tovább élő örök értékekre emlékeztető művei sorát kiteljesítse. Saját szavait idézve: „e programot befejezni sohasem lehet – ezen az úton még tovább tudnék menni...” Úgy legyen, csak ezt kívánhatjuk!

CSENKEY ÉVA
művészettörténész

(*Krajtsovits Margit Kerek 80 – szögletes LXXX című kiállítása. Vigadó Galéria, Budapest, 2016. október 20. – november 23.*)

Jegyzetek

1. Az 1974. évi első részvétel után 1986-ban, 1987-ben és 1991-ben.
2. 1984, 1996, 2004, 2007, 2009, 2011, 2014 során.
3. 2000, 2006, 2010, 2011, 2014, 2016 folyamán.

**Krajtsovits Margit:
Jelenségek a világűrben,
faliképsorozat /
Margit Krajtsovits:
Events from the Space.
Relief series**

[Hódmezővásárhely,
2016] magas tüzzű
szaniter-öntőmassza,
fém sók, színtestek,
egyenként: 40x40 cm
/ high-fire sanitary
casting mass,
metal salts, pigments,
40x40 cm each

A vizsolyi Biblia 425 éve

Vándorkiállítás az első teljes, magyar nyelvű szentírásfordítás tiszteletére

■ A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekvő Vizsoly a 16. századi magyar nyelv páratlan dokumentumának, a vizsolyi Bibliának nyomtatási helyszínének. Ez a könyv a legrégebbi fennmaradt és ma is használt, teljes szövegű, magyar nyelvre lefordított Szentírás.

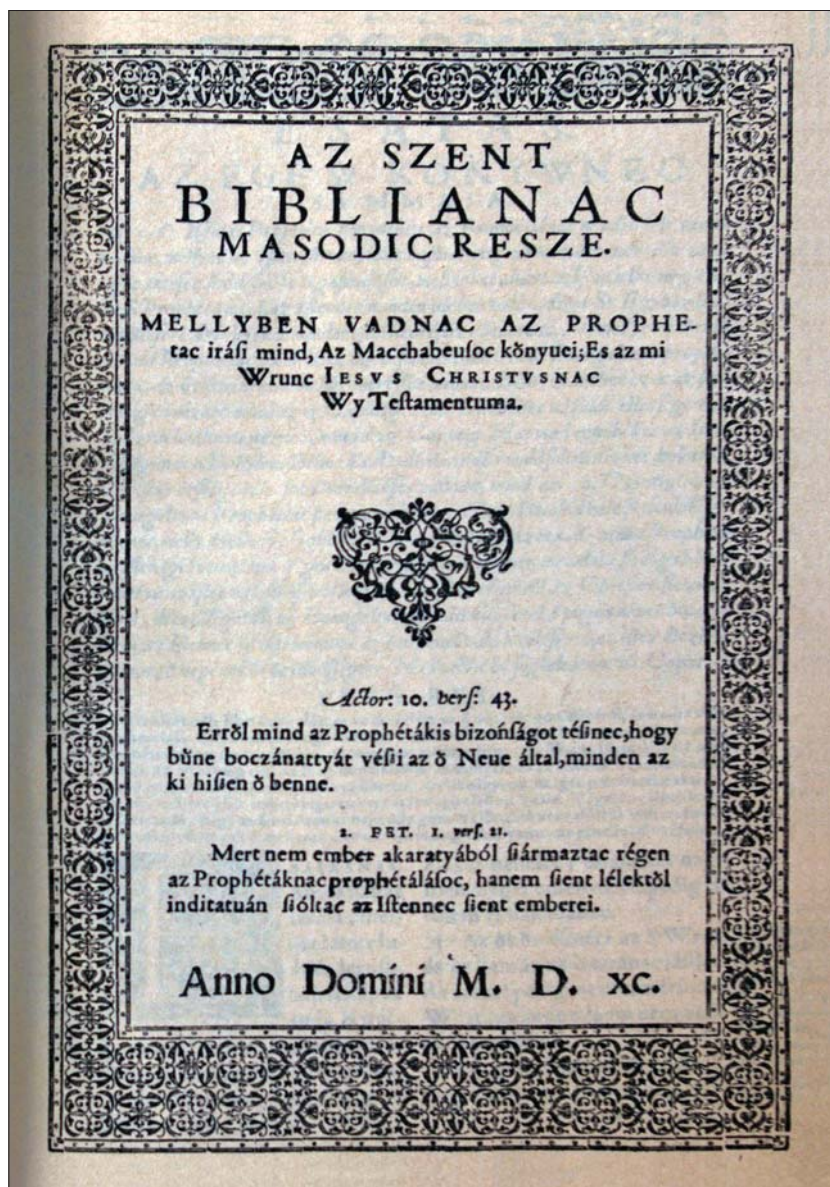
A *Vizsolyi Biblia 425 éve* című vándorkiállítás, amely több könyvészeti kuriózum mellett számos értékes protestáns iparművészeti alkotást is bemutat, 2015 januárjától látható a Kárpát-medence különböző településein.

A vizsolyi Bibliát 2015 januárjában a hungarikumok közé választották. Az első teljes, magyar nyelvű szentírásfordítást komoly szakmai érvek alapján emelték a magyarság csúcsteljesítményei közé. Az 1589 és 1590 között kinyomtatott Biblia már több mint négy évszázad óta összekötő kapocs a magyar protestantizmus felekezetei között. A fordító iránti tisztelet országhatárokon átível, Károlyi Gáspár neve Kárpát-medence szerte az alázatos, önfeláldozó lelkipásztor mintaképe.

A kiállítás megértéséhez a Szentírás fordításának és nyomtatásának körülményeit szükséges megismertetni. A vizsolyi Biblia fordítói közül egy személy neve ismert, Károlyi (Károli) Gáspár református esperes gönci lelkészé. Az Újszövetség egységes nyelvezetéből valószínűsíthető, hogy ezt a részt teljes egészében ő fordította le. A vizsolyi Biblia előszavából kiderül, hogy Károlyi önállóan készítette el a fordítás lapszéli jegyzeteit és a fejezetek összefoglalóit, az úgynevezett *summáit* is. A vizsolyi Biblia nyitólapján a címfelirat mellett Magyarország griffmadarak által közrefogott címere is szerepel. A Szentírás 2412 oldalból áll, a hat kilogramm súlyú könyv két kötetben, közel nyolcszáz példányban jelent meg. A Biblia nyomdái-

Vizsolyi Biblia, az Újszövetség címdala (reprint kiadás, Magyar Helikon, 1981) / The Bible of Vizsoly. Title page of the New Testament (reprint edition, Magyar Helikon, 1981)

papír; műbőr; a borítócímdal mérete: 35x19,8 cm / paper; artificial leather; cover title page size: 35x19,8 cm

AZ OLVASOKNAC.

Bizonnyal tudom, és semmit nem kételkedem abban, hogy ez mi munkánk-
nac, minéc vtánna emberec közzé az ki mégyen, s oc irigye és oc rágál
mazoia lészén. Mert miképpen az testet követi az árnyec azonképpen
az virtust, az az, a iofagos czelekedetet követi az irigység. Es az kic
az rágalmazásra születec, miuel hogy az más ember munkáiához vagy czelehedeti-
hoz hasonlót nem czelekedhetec, ha külömben annac nem árthatnac, rágalmazác
azt: Mind az által senkinec sem irigységéuel, sem rágalmazásauál nem gondoloc.
Mert az Isten és az én ió lelki esmértem nekem bizonságom, hogy nem egyebet, ha
nem az nagy Istenec tiztességére, az ó házánac eppülsére néztem ez dologban.
Más az, hogy szabad mindennec az Isten házába aiándéket vinni. Egyebec vigyene
aranyat, ezüztöt, drága köveket. En azt viszem az mit vihetec, tudni illic Magyar
nyeluen az egész Bibliát, mellyet eleitől fogva sokan igyekeztec offeralni, de vég-
höz nem vihettec. Annac okaért minden keresztýen oluafókat kérec hogy az én
munkámért engemet ne rágalmazzanac és meg ne keserítsenec, hanem nagy Isteni
felelemmel és halá adással vegyéc és oluassác ez Magyar nyelvre fordítatott Bibliát.
Ha valól az fordításban téuelgettem és az tzelnt nem találtam, azt ne tulajdonítsác
vakmerőségnecc hanem az én gyarlóságomnac. Az ollyan helyeket az oluafóc
vgyan Regeltum ferint jegyezzec meg, és engemet intsenec meg, hogy mig Isten ez
teitben tart, iobbithassam meg az mi fordítalunkat, mind addig mig nem igen fep és
ió lészén, &c.

Vizsolyi Biblia, előszó (reprint kiadás, Magyar Helikon, 1981) / The Bible of Vizsoly. Foreword (reprint edition, Magyar Helikon, 1981)

szá a lengyel Mantskovit Bálint, aki Bornemisza Péter
hívására érkezett a Magyar Királyság területére. Bor-
nemisza Péter halála után főúri pártfogók segítségé-

vel vásárolta meg a nyomda felszerelését. Mantskovit
1588 második felében költözött Vizsolyba a nyom-
dával együtt. A nagy feladathoz új betűket kapott, a

Vertel József: 400 éves a Károli Biblia, bélyeg / József Vertel: 400 Years of the Karolyi Bible. Stamp

papírt pedig Lengyelországból hozták. A nyomtatást 1589. február 18-án kezdték, és másfél év múlva, 1590. július 20-án fejezték be. A szedőknek négy és fél millió betűt kellett papíron elhelyezniük. A nyomdának négy sajtója volt, négy szedő dolgozott velük.

Az elmúlt évszázadok történelmi viharaiiban az 1590-ben nyomtatott közel nyolcszáz kötet nagy része megsemmisült. Mai ismereteink szerint 52 példányt őriznek Európa könyvtáraiban. A sértetlen és többé-kevésbé hiányos példányok kulturális örökségünk féltett kincsei. Épen maradt kötetet őriznek többek között Pozsonyban, Budapesten, Kolozsváron és Koppenhágában. A Vizsolyi Református Egyházközség templomában megtekinthető Szentírást 1940-ben kapta a gyülekezet az Országos Bethlen Gábor Szövetség ajándékként. Ez az 53. ismert példány.

A vizsolyi Biblia kinyomtatásának 300. jubileumán a gönci református templom kertjében avatták fel a bibliafordító lelkipásztor szobrát. A Mátrai Lajos György szobrászművész által mintázott emlékmű Károlyi Gáspárt elmélyült munka közben ábrázolja. Az emlékmű bronzba öntését a fővárosi Schlick-féle Vasöntő és Gépgyár végezte. Az 1890 szeptemberében tartott ünnepség tiszteletére írta Szász Károly, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke versét, melyben Károlyi Gáspárt személyes hangvételben szólítja meg. A költemény szinte minden verszaka a „fordítás” felszólítással kezdődik, hangsúlyossá

téve, hogy Károlyi Gáspár eszközként, egyedül Isten lelke által vezetve végezte a rá bízott feladatot.

A 20. század első felében két alkalommal irányult kiemelt figyelem a vizsolyi Bibliára, és a Szentírás magyarra fordítójára, Károlyi Gáspárra. Az erdélyi és királyhágómelléki magyar reformátusok 1929-ben Károlyi születésének 400. évfordulóját ünnepelték. Az évfordulóra írta Reményik Sándor *A fordító* című versét. A költemény a bibliafordítás témájának az egyik legszebb versbe foglalása.

A 20. század neves magyar bélyegtervezője, Légrády Sándor az Országos Protestáns Napokra 1939-ben megjelentetett bélyegsorozat egyik darabjához rajzolta meg Károlyi Gáspár portréját.

A Magyar Posta a vizsolyi Biblia nyomtatásának 400. évfordulójára, 1990-ben bélyeget adott ki, amely a gönci *Károlyi Gáspár-emlékművet* és az első teljes, magyar nyelvű Szentírást címlapját ábrázolta. A két-részes bélyeg Vertel József grafikusművész alkotása.

Károlyi Gáspár szülővárosában, Nagykárolyban a református templom kertjében, 1996-ban avatták fel a nagy bibliafordító mellszobrát. 2015-ben a 425 éves jubileum kiemelt jelentőségű volt az évfordulás megemlékezések sorában. A Hungarikum Bizottság a hungarikumok közé emelte a vizsolyi Bibliát. A Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely *A Vizsolyi Biblia 425 éve* címmel egy vándorkiállítás készített, amelyet az elmúlt két évben közel negyven településen mutattak be a Kárpát-medencében Lévától Tata városán át Nagykárolyig. A minden kiállítási helyszínen megtekinthető tablók mellett a különböző adottságú kiállítótermek más-más műtárgyanyag bemutatását tették lehetővé.

Az évfordulóra a Magyar Nemzeti Bank 5000 forint névértékű emlékpénzt adott ki. Mára gondos munkával kívül-belül felújították a vizsolyi református templomot, amelynek országos jelentőségű gótikus stílusú freskóit szakszerűen restaurálták. A templom melletti épületben 2015. szeptember végén nyílt meg a Mantskovit Bálint Nyomdatörténeti Múzeum, amely a vizsolyi Biblia korának nyomdatörténetébe enged betekintést.

MILLISITS MÁTÉ
művészettörténész

A fotókat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Innovatív reduktív design – Inarchi lámpák

Kiállítás a Palmetta Design és Textilművészeti Galériában

■ A 13. Design Hét Budapest keretében a Palmetta Design és Textilművészeti Galéria fővárosi, Bartók Béla úton található bemutatótermében októberben volt látható az Inarchi *Fény, design, építészet* című kiállítása. Az esemény apropójaként az szolgált, hogy a mintegy húszéves, alapvetően belsőépítészettel fog-

lalkozó Inarchi Stúdió 2016-ban világítás kategóriában elnyerte az egyik legjelentősebb nemzetközi formatervezési díjat, a Red Dot Awardot.

Az esseni központú, közel negyedszázados múltra visszatekintő Red Dot designdíjat (1992-ben kapta ezt a megnevezést az esseni Design Zentrum Nord-

Inarchi: Fény, design, építészet című kiállítás / Inarchi: Light, Design, Architecture (exhibition view)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria, Budapest, 2016 / Palmetta Design & Textile Art Gallery, Budapest, 2016

Héder János –
Zoltai Judit,
Inarchi Kft.:
Arc lámpa /
János Héder –
Judit Zoltai,
Inarchi Company:
'Arc' lamp

rhein Westfalen által 1955-től kiosztott formatervezési díj) szisztematikus munkával a rendkívül ambiciózus és kiemelkedő szervezői képességekkel, alapos szaktudással rendelkező Peter Zec építette fel mára globális brandként és networkként működő design-vállalkozássá. A díj azokat célozza meg, akik üzleti-vállalkozási tevékenységüket a design révén kívánják megkülönböztetni, kiemelni. A Red Dot az elmúlt évek alatt a kiváló anyag- és technológiai minőség, a használhatóság, az innovativitás, a magas színvonalú formatervezés nemzetközileg elfogadott védjegyvé vált. A versenyt három nagy területen hirdetik meg: termék (Product Design), kommunikáció (Communication Design) és koncepció-prototípus (Design Concept). 2016-ban a termék terület 31 kategóriájában rekordszámú, körülbelül 5200 nevezés érkezett a világ 57 országából, s ebből a 41 fős, nemzetközi zsűri 1304 produktumnak a Red Dot díjat, 79-nek pedig a „legjobb a legjobbak közt” topdíjat (Red Dot: Best of the Best) ítélte oda.¹

Rendkívül pozitív fejlemény a hazai designszcénában, hogy az utóbbi években egyre több magyar formatervező vagy -csapat érdemelte ki a megtisztelő

Red Dot designdíjat termék kategóriában. Losonczy Áron *Litracon* fényáteresztő betonját 2005-ben a Red Dot: Best of the Best díjjal ismerték el; Gyimóthy Györgynek a *Digital Image System* multifunkcionális üzletberendezése 2009-ben kapott Red Dot designdíjat; a Co&Co Designcommunication szinte zsinórban nyert négy Red Dot designdíjat innovatív termékeivel (*CocoDice* logikai játék, 2011; *DSI Inhalo* száraz sóinhalátor, 2012; *Nosiboo* orrszívó készülék, 2014; *Teqball* futballalapú sporteszköz, 2015). Ezt az imponáló sort folytatta 2016-ban az Inarchi Stúdió a *Ray* világítási rendszerével, amelynek a kvalitásait szintén Red Dot designdíjjal ismerték el.

A díj valós értékét az mutatja meg talán a legjobban, hogy az Inarchi *Ray* lámpája olyan nagynevű világítástechnikai világcégek produktumaival került egy „családba” és azonos megítélés alá, mint az olasz Artemide és iGuzzini, a holland Philips, a katalán Marset, a német Tobias Grau, az osztrák Zumtobel stb. Természetesen az is óriási elismerés, hogy alkotóként neves formatervezőkkel, stúdiókkal kerülhettek egy „csapatba”, mint például az osztrák Matteo Thun, a német Sieger Design, a francia-izraeli Arik Levy és

Héder János – Zoltai
Judit, Inarchi Kft.: Geo
lámpa / János Héder –
Judit Zoltai, Inarchi
Company: 'Geo' lamp

Fotó: Magyarósi Hunor

a szintén német Porsche Design. Példaértékű az itthoni designerek és gyártók számára, hogy egy magyar tervezői stúdió produktumának újfent sikerült bekerülni a nemzetközi design élvonalába.

A díj komoly marketing- és hírértéket is jelent a nyertesek számára. A kitüntetett produktumok megjelennek az aktuális *Red Dot Design Yearbook*ban, a nemzetközi nyomtatott és online média kiemelten foglalkozik a díjjal, több százra tehető a termékekkel és alkotóikkal, gyártóikkal foglalkozó publikációk száma a legkülönbözőbb szakmai kiadványokban. A jól sikerült rajt után a produktum dinamikus és eredményes pályát futhat be a termékek piacán, egyben a tervezői stúdió vagy a gyártó többi termékének megítélésére is pozitívan kihathat.

A Palmetta Galériában rendezett kiállításon egy-két darabtól eltekintve az Inarchi valamennyi mennyezeti és falilámpája látható volt, amelyek két jól elkülöníthető csoportot alkotnak. Az egyik körbe tartoznak a *Light Beam* és a *Geo* mennyezeti és az *Ono* falilámpák, amelyek drága, minőségi anyagokból készülnek, többek között márványból, ónixból vagy corianból; jellemzően kiegészítő termékek, amelyekben nagy a kézművesmunka (craft) részaránya.

A kifinomult technológiák és az exkluzív anyagok használata, a kézművesjelleg, olyan tulajdonságok, amelyek szorosan köthetők a szintén Zoltai Judit és Héder János tervezte *Manooi* kristálycsillárokhoz, lámpákhoz, amelyekkel a tervezőpáros 2009 óta jelen van – többnyire egyedüli magyar kiállítóként – a világ egyik legjelentősebb világítástechnikai vásárán, a milánói EuroLucén, s ezekkel a reprezentatív, varázslatos produktumokkal méltán szereztek nemzetközi hírnevet és piaci jelenlétet a világ számos országában. A hasonlóságok mellett azonban a *Manooi* csillárok és az Inarchi e lámpái között meghatározó designszemléleti különbségek vannak, amelyek ez utóbbiakat a kollekción belül jól artikulálható csoportjához kötik. A kiállításon bemutatott lámpák közül ebbe a körbe tartozik a *Frame* lámpa függesztett és falnak támasztható változata, a *Rutil* mennyezeti és a *Ray* falilámpa, az utóbbi a cég fejlődésében egy újabb irányt jelölhet ki az Inarchi egyre terebélyesedő kollekción belül. A *Rutil* lámpa sikeres formatervét, magas színvonalú ki-

vitelezését és a designkoncepciójában rejlő távlatokat pregnánsan jelzi, hogy 2015-ben elnyerte a HIPAVILON Magyar Szellemi Tulajdon Ügynökség Non-profit Kft. különdíját a Magyar Formatervezési Díj termék kategóriájában.²

Ezek és a korábban említett *Light Beam*, *Geo* és *Ono* lámpák abban közösek, hogy a formatervezésük reduktív, tiszta-elemi geometriai formákra és racionális konstrukciókra összpontosít. Ez a szemlélet az európai design történetében több mint százéves múltra tekint vissza. A mai napig az egyik legnagyobb hatású képviselője, a német Ludwig Mies van der Rohe már 1920-as évek végén a barcelonai világkiállítás német pavilonjával, a brnói Tugendhat-villával, az egyesült államokbeli Planóban található Farnsworth-házzal (1945–1951), s az azokba tervezett bútorokkal

lefedte a modern minimalista építészet és tárgyalakotás designalapelveit és megvalósította esztétikai értékeit. Híres szlogenje tömören kifejezi tervezői törekvéseit: „a kevesebb több”. Mies van der Rohe designfilozófiájában a reduktív-konstruktív alkotói szemlélet elválaszthatatlan a fejlett ipari technológiák innovatív adaptálásától, amelyhez egészen kifinomult anyaghasználat (márvány, gránit, rozsdamentes acél, üveg) párosult.³

A modern funkcionalista design további alapvető jellemzői jelennek meg az Inarchi legújabb produkumaiban, többek között a *Rutil*, a *Frame* vagy a *Ray* lámpákban, világítási rendszerekben. A szélesebb piaci megjelenést és strukturáltabb fogyasztói igényeket kielégítő nagyobb szériában történő előállítás (sorozatgyárthatóság) és a rendszerszemléletű variabilitás

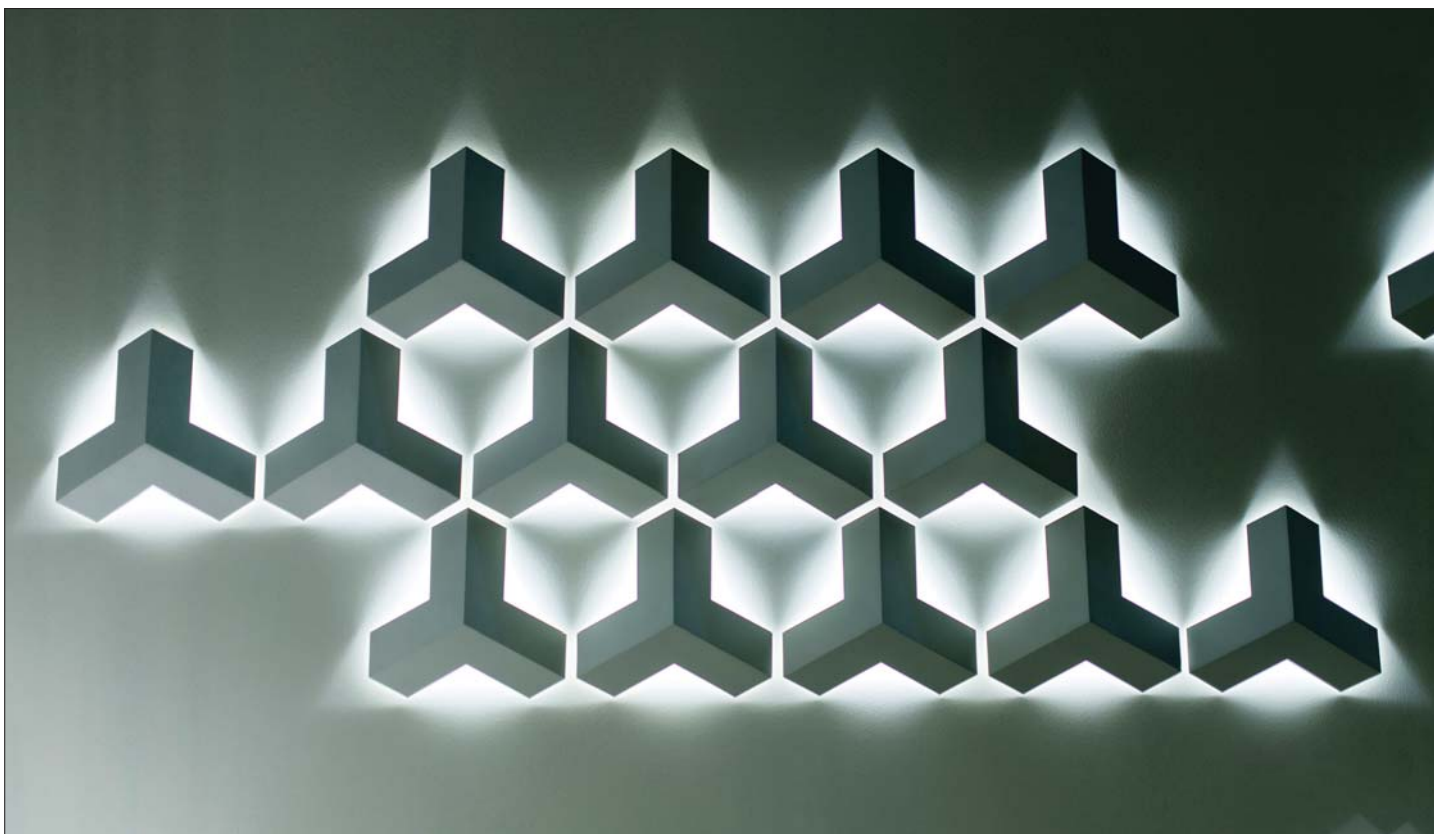
**Héder János –
Zoltai Judit,
Inarchi Kft.:
Ono lámpa /
János Héder –
Judith Zoltai,
Inarchi Company:
'Ono' lámpa**

**Héder János –
Zoltai Judit,
Inarchi Kft.:
Ray világítási rendszer
/ János Héder –
Judit Zoltai,
Inarchi Company:
'Ray' lighting system**

(változatos fogyasztói csoportok és igények kielégíthetősége) olyan elemek, amelyek a kortárs modern nemzetközi design szemléletének meghatározó építőkövei. Ezek az elemek változó hangsúlyokkal, kimunkáltsággal és kapcsolódásokkal több évtizede jelen vannak a modern funkcionalista design sokszínű történetében. E szemléletnek egyik legkorábbi centrumaként működött az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a legendás Ulmi Formatervezői Főiskola (Hochschule für Gestaltung Ulm), olyan alkotókkal, mint Max Bill, Otl Aicher, Hans Gugelot és Dieter Rams. Napjaink egyik legátfogóbb designirányzataként a tárgy- és környezetkultúra legkülönfélébb területein szerte a világon rengeteg magas minőségű alkotója van. Csak néhány a legismertebb képviselői közül: Jonathan Ive, Sam Hecht, John Pawson, Jas-

per Morrison, David Chipperfield (Nagy-Britannia); Antonio Citterio, Piero Lissoni (Olaszország); Werner Aisslinger, Konstantin Grcic, Sieger Design (Németország); Eeos Design (Ausztria); Naoto Fukasawa (Japán).⁴

A galériában bemutatott *Rutil* és *Frame* lámpák (de idetartoznak a kiállításon nem szereplő *Arc* és *D'arc* lámpák is) napjaink funkcionalista designjának minimalista irányját képviselik, s a rendszerelvű megközelítés valamennyinél közös ismertetőjegy. A *Rutil* esetében az alapforma egy hexagonális profilú, eloxált alumíniumcső, amely különböző hosszúságokban (500–1500 milliméter között, profilátmérőtől függően húsz változat), különböző átmérőkkel (8, 12, 18, 24 milliméter) és különböző színekben (négy eloxált és nyolc festett változat) rendelhető meg.

Fotó: Magyarósi Hunor

Mindegyikbe ultrakönnyű, profilátmérőtől függően különböző fényerejű LED-világítást építenek be. A gazdag elemválasztékból adódóan a legváltozatosabb kompozicionális együttesek, hangulati megoldások, spirituális hatások, fényeffektusok – ezek hatványozzák a rendszerben rejlő lehetőségeket – hozhatók létre, ennél fogva az egyes darabok rendkívül kreatívan és rugalmasan adaptálhatók az adott építészeti miliőhöz és a használati követelményekhez. Az egyes elrendezések – az egydarabostól kezdve a több tucat különböző méretű, fényerejű s felületi kiképzésű filigrán csöveket magukba foglaló nyugodt vagy ritmusos kompozíciókig bezárólag – látványként is kifinomult eleganciával és esztétikai értékkel rendelkeznek a térben.⁵

A Red Dot díjas *Ray* lámpa úgy hasonló a *Rutil*hoz, hogy a kettő közötti kisebb-nagyobb különbségek összességükben karakteresen más végeredményhez vezetnek. A *Rutil* függesztett lámpaként valódi háromdimenziós tárgyként funkcionál, közvetlenül megvilágítva a tér egy adott részét. A térbeliségnek vagy a térbeliség illúziójának a megteremtése szintén fontos szerepet kap a *Ray* lámpánál, azonban ez sokkal rafináltabb módon valósul meg. A *Ray* alapegysége a *Rutil* hexagonális mértani formájából képzett három egyenlő szárral rendelkező, 30 x 29 centiméter szélességű-magasságú geometriai idom, amelynek központi csúcsa 6 centiméterre emelkedik ki a síkból. Anyaga acél, kétféle színben, feketében és fehérben készül, de a későbbiekben további színekkel bővíthet

**Héder János –
Zoltai Judit,
Manooi Kft.:
Oeno kristálycsillár /
János Héder –
Judit Zoltai,
Manooi Company:
'Oeno' crystal
chandelier**

Fotó: Magyarósi Hunor

**Héder János – Zoltai Judit, Inarchi Kft.: Rutil lámpa /
János Héder – Judit Zoltai, Inarchi Company: 'Rutil' lamp**

a sor. A lámpába beépített LED-ek közvetlenül világitják meg a falat, a fény indirekt módon szóródik szét a térben. A *Ray* plasztikus kialakítása és geometriája lehetővé teszi, hogy az elemek többféle módon kapcsolódjanak egymáshoz, amelyek nagyon látványos 3D-s hatásokat generálhatnak. Az egyes elemek sorolhatók szorosan vagy kisebb-nagyobb közökkel, a variációk számának csak a képzelet, a rendelkezésre álló felület és természetesen a megrendelői igények, a költségek szabhatnak határt. A lehetőségek száma tovább fokozható a színek variálásával. A *Ray* lámpa tervezése megengedi, hogy az egyes elemek átfedésben is kombinálhatók lehessenek egymással, ez a fenneműtött textúrára emlékeztető elrendezés az erőteljes fény-árnyék hatásokkal együtt rendkívül dinamikus és látványos együtteseket eredményezhet a fal síkján, vagy a térben. A *Ray* – ez elmondható a *Rutil*-ről is – nagyon érdekes és izgalmas helyre pozicionálja magát a design világában. Működhet „klasszikus”, sorozatban gyártott, funkcionális hangulati lámpaként lakossági és közületi szférában egyaránt, kiválóan érvényesülhet belsőépítészeti tagozatként és nonfiguratív plasztikaként a legkülönfélébb terekben, épületekben. Az Inarchi ezekben az alkotásaiban mesterien kifinomult és érzékeny egyensúlyt teremtett meg a formatervezésnek, az építészetnek és a képzőművészetnek.

SLÉZIA JÓZSEF
művészettörténész

(*Inarchi: Fény, design, építészet. Palmetta Design és Textilművészeti Galéria, Budapest, 2016. október 7–28.*)

Jegyzetek

1. <http://en.red-dot.org/5698.html>
2. Magyar Formatervezési Tanács: *Magyar Formatervezési Díj 2015*. Katalógus. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2015, 40–41.
3. Stephen Bayley – Philippe Garner – Deyan Sudjic: *Twentieth-Century Style & Design*. Thames and Hudson, London, 1986, 152–156.
4. Slézia József: *Kortárs nemzetközi design*. Designtrend Kft., Budapest, 2013.
5. *Inarchi-katalógus*. Inarchi Kft., Budapest, 2015.

Cantata profana és Tavaszi csokor

Szántó Piroska (1913–1998) festőművész

Szombathelyen található két gobelinje

Fotó: Nagy Zoltán

■ Szántó Piroska Munkácsy Mihály- és Kossuth-díjas, érdemes és kiváló művész, a magyar festészet kiemelkedő alakja. Mesterei közé soroljuk Vaszary Jánost és Vajda Lajost, akiknek hatására kialakította a maga sajátos stílusát. Az *Európai Iskola* felozlását követően, melynek tagja volt, egyedül dolgozott. Életművében több alkotói szakasz különíthető el, ebben az írásban azonban két kevésbé ismert iparművészeti alkotását szeretném bemutatni.

Az első gobelin a szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola aulájában található. Történetéhez szorosan kapcsolódik, hogy az 1909-ben alapított zeneiskola

számára a 20. század hatvanas éveiben – akkoriban Magyarországon ez kuriózumnak számított – új ott-hont kezdtek el építeni. Még javában folyt az építkezés, amikor megszületett az elhatározás, hogy – az iskola aulájának ünnepibbé és meghittebbé tételéhez – kiírnak egy gobelinpályázatot. Az 1968. augusztus 19-én megnyitó új iskolaépületbe csak három évvel később, 1971-ben helyezték el a díjnyertes munkát, melyet Szántó Piroska tervezett. A téma adott volt, Bartók Béla *Cantata profana* című kórusművének szövegében szereplő szar-

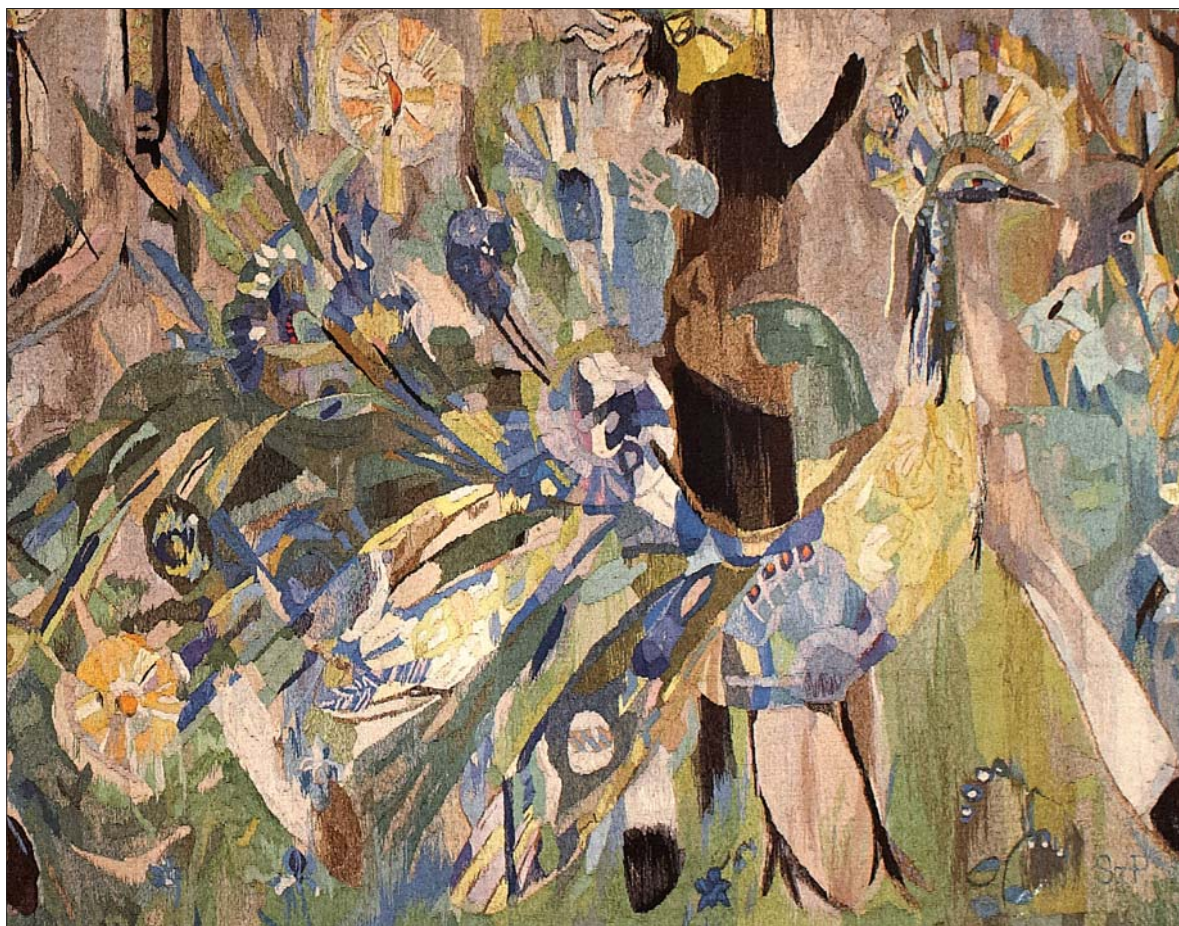
Szántó Piroska:
Cantata profana. Fali-
kárpit a szombathelyi
Bartók Béla Zeneiskola
aulájában /
Piroska Szántó:
Cantata Profana.
Tapestry in the aula of
the Bartók Béla School
of Music, Szombathely
[1969–1971] *gyapjú,*
francia gobelin /
wool, French Gobelin
[210x395 cm]

Szántó Piroska:
Cantata profana
(részlet) /
Piroska Szántó:
Cantata Profana
(detail)

vasvadász apának szarvassá változott fiairól szól. Korloritját tekintve a zöld, a kék, a sárga és a barna színek megannyi árnyalatával dolgozott a művész. Az óriás-gobelinen, mely egy szürreális álomhoz hasonlít, az erdő adja a háttérret. Premier plánban a mű mértani közepétől balra egy nagy agancsú szarvasfej látható, valószínűleg a legidősebb fiút ábrázolva, akinek a szájából pára szökik kifelé. Tőle jobbra egy páva lépked kecsesen a mű jobb széle felé. Több helyütt szarvaslábak bukkannak elő az erdő aljnövényzetéből és a fák sziluettei mögül. Nem látható, de sejthető a további nyolc szarvas-íjú jelenléte is. Az eredeti mondában leírtak szerint a szarvassá változott ifjakat fáklyafény-

nél várja haza édesanyjuk, erre utalva a gobelin felső egyharmadában megannyi apró gyertyaláng lobog, többek között a már említett, a mű bal oldalának alsó részében levő szarvas agancsán is. Az édesanya és a bánatában őt támogató édesapa sejtelmes és piciny alakjai az alkotás jobb alsó sarkában kaptak helyet. Szántó Piroska ebben a gobelintervében a témának köszönhetően – mely a makulátlan természetben otthonra lelő fivérek történetét meséli el – megjeleníthette az általa oly nagyon szeretett természetet, a faunát és a florát.

Szántó Piroska másik óriásgobelinje a szintén Szombathelyen található *Tavaszi csokor*. Ez az alkotás ere-

Fotó: Nagy Zoltán

detileg nem egy konkrét belsőépítészeti térbe, hanem az 1985-ben a Műcsarnokban megrendezett, *Magyar Gobelin 1945–85* című kiállításra készült. A pályázatot a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége és a Művelődési Minisztérium közösen írták ki 1982-ben. A felhívásban a képzőművészek és iparművészek széles körét, a szövetség, a Művészeti Alap tagjait és az alap fiatal művészeit hívták munkára. A cél nemes volt. Olyan új alkotások létrejöttét akarták elősegíteni, amelyek „méltó módon tükrözik kulturális életünk, művészetünk tartalmi, formai gazdagságát, sokszínűségét, tehetséggel igazolják a jelentkező társadalmi igények jogosságát”, és az újonnan tervezett, esetenként átépített épületek belső tereit díszítik majd a jövőben.

A *Tavaszi csokor* 150 x 350 centiméter, a Szombathelyi Képtár textilgyűjteményébe 1991-ben a Művelődési és Közoktatási Minisztériumból történt átadással került. Meleg, sötétszürke háttéren ívben helyezkednek el a virágok. Az egész falikárpitra a meleg színek jellemzőek, a vörösek és a lilák dominálnak. Az alkotás jobb oldalán van egy világosabb rész, ott a virágok mellett még egy fehér színű pillangó is helyet kapott.

Szántó Piroska flóra iránti rajongásának himnusza ez a falikárpit, melyen a középpütt húzódo stílizált növényi levelek felett és alatt valós virágokat ábrázolt. Felül fehér liliom, csalánlevelű harangvirág, húsvéti kaktusz, kerti árvácska, olocsán csillaghúr, fehér nár-cisz láthatók, középre májusi gyöngyvirágot helyezt. Alul pedig kerti nefelejccsel, kerti sáfránnyal, kerti árvácskával, közepes rezgőfűvel, valamint a jobb alsó sarokban egy eddig fel nem ismert növényfajta virágával zárja a sort. Az egész kompozícióra a reb-benés jellemző, mintha szélfuvallat repítené, sodorná kétfelé a virágokat. Amit csak megerősít a már említett fehér pillangónak repülésre széttárt szárnya.

Mindkét alkotás Szántó Piroska festőművész nagyságát dicséri, egyrészt a téma pontos visszaadása miatt. Másrészt pedig azért, mert a festés és a szövés két külön diszciplína, ennek ellenére ő festőként is több olyan falikárpitot tervezett, melyeket a szövők úgy tudtak a textilbe átültetni, hogy azok nem vesztek úgy semmit a szépségükből, a finomságükből és egyszers-mind a pompájükből.

CEBULA ANNA
művészettörténész

Szántó Piroska: Tavaszi csokor, falikárpit / Piroska Szántó: Spring Bunch. Tapestry

[1983] *gyapjú, francia gobelin (Szombathelyi Képtár, Szombathely) / wool, French Gobelin (Szombathely Gallery, Szombathely)*
[150x350 cm]

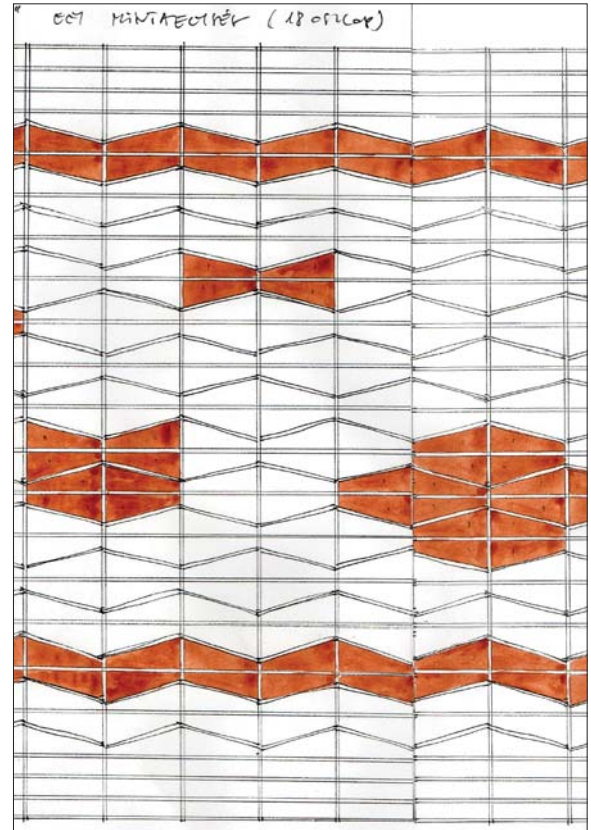
Nagy Márta épületkerámia burkolatai

→ **Nagy Márta:**
Burkolatmintaterv
a delfti Hamtunnelhez
(részlet) / Márta Nagy:
Covering pattern design
for the Hamtunnel,
Delft (detail)
[2011]

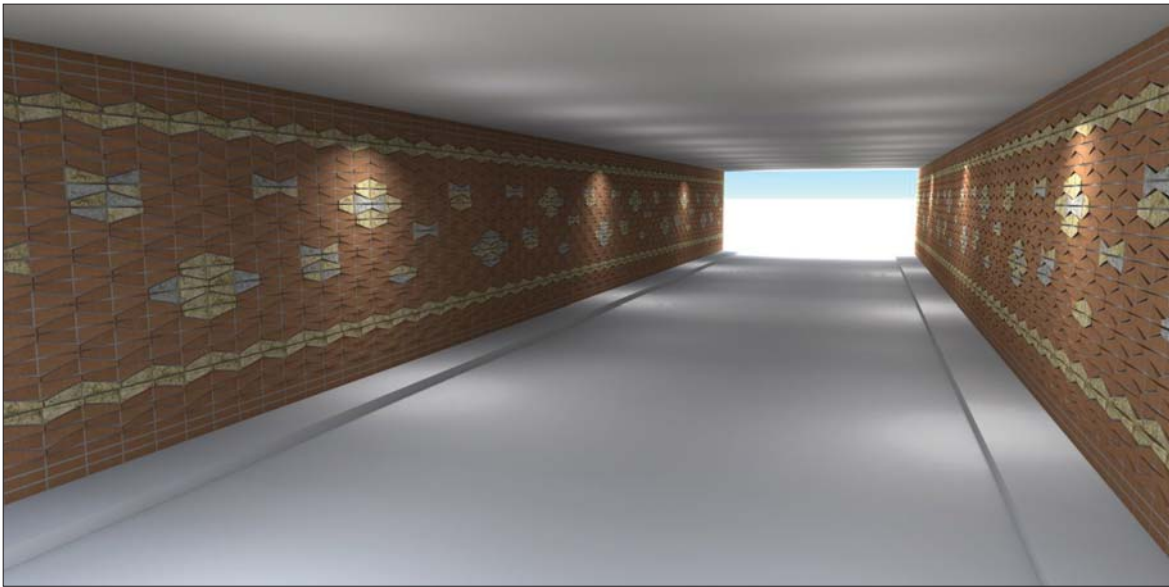
■ Pécs városának közismerten jelentős a nemzetközi kulturális kapcsolatrendszere. Ehhez hozzájárult a 2010-ben az Európa Kulturális Fővárosa címmel elnyert anyagi támogatásból a további számos pécsi fejlesztés is, köztük a páratlan hangzású Kodály Hangverseny- és Konferenciaközpont megépítése, valamint az egykori gyárat is magába foglaló Zsolnay Kulturális Negyed kialakítása, és az ezen belül létesült egyetemi központ. Nagy Márta a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán a kerámia tanszék vezetőjeként évek óta aktív részese a magyar és külföldi hallgatók elméleti és gyakorlati oktatásának. Mint autonóm kerámiaszobrász és porcelántervező elismert alkotóként számos kiemelkedő magyarországi és európai kerámiakiállítás és -szimpózium meghívott résztvevője, a kortárs európai kerámiaművészet elismert személyisége.

Az említett kapcsolatrendszer keretében ismerték meg holland vendégek a 2010-ben elkészült pécsi Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont több mint ötemeletnyi magas, egyéni leleménységgel tervezett, színpompás kerámiaburkolatát, amelyet az építészeti tér sajátos kialakítása miatt a szakemberek és a használók is Kaptárnak neveztek el. Ennek alapján kérték föl a művészt Delft városában egy alagútépítmény belső burkolatának elkészítésére, amelyet 2013-ban fel is avattak.

A 27 méter hosszú biciklisalagút a belvárost köti össze a kertvárossal, mintegy átlukasztva a régi középkori városfalat. Ez egyúttal gyalogosalagút is, amelynek egyik oldalfalát korábban a delfti kerámia-gyárból származó apró tört mozaik burkolta. Az alagút másik oldalát az arra járók graffittikkal és plakátokkal borították be, amelyek a hollandiai nedves időjárás miatt állandóan lemállottak, piszkossá, szemeztessé téve a helyszínt. Nagy Márta tervezői felkérése ennek a problémának a művészi megoldására vonatkozott. A megbízók nyilván arra gondoltak, hogy a híres delfti kék-fehér kerámia hagyományos színezését fogja alkalmazni, ám a művész egészen más meg-

oldást kínált. Először is a helyszíni szemléje során készített terveivel meggyőzte a megrendelőket arról, hogy csak úgy van értelme az átjáró rendbetételének, ha mindkét falat tartós anyaggal burkolják. Tervének megformálásakor elgondolkozott azon, hogy mind Hollandia, mind Magyarország agyagban gazdag területekkel bír, az utóbbiban egyméternyi leásás után szinte mindenhol vörösayagrétegre találhatunk, Hollandiában pedig az utcaburkolattól a házak faláig mindent téglá fed. Tervezői és kivitelezői kiindulópontként a magyar, 6 x 12 x 25 centiméter méretű, vörösayagból készült téglát választotta. „Átlósan és kereszt-

Nagy Márta:
Alagútburkolat
 látványterve /
Márta Nagy:
 Tunnel covering.
 Visual design

ben elkezdtem szeletelni a téglát, amiből aztán további műveletek során egyre letisztultabb elemrendszer alakult ki. Először arra gondoltam, hogy egy téglagyár félautomata gyártási folyamatába beleavatkozva szeletelem fel a még nyers téglákat, de kiderült, ez több ok miatt sem lehetséges. Így jutottam el a vetett téglához. Némi keresgélés után legnagyobb örömömre a Pécshez közeli Villánykövesden találtam ilyen téglagyárat. Maga a helyszín is elképesztő volt a maga végtelen egyszerűségével. Az egyetlen, hatalmas házban egy százéves, nagy, ovális alakú kemence működött. Az itt dolgozó emberektől rengeteget tanultam a szakmáról. A delfti kerámia falburkolathoz tebát ily módon kézzel vetett, ebben az egyszerű, de nagyszerű környezetben kiégetett tégláimból több mint tízezer darabot készítettünk. Itt égettük ki, majd Pécsen aranyoztuk-ezüstöttük egy pécsi szakember segítségével, végül kamionnal szállítottuk a delfti helyszínre.”

A tervező a burkolat hullámváz, itt-ott megcsillanó absztrakt motívumokkal díszített felületeivel elérte, hogy megszűnt az arra járókban az a pszichés igény, hogy a falra bármit ráragasszanak, firkálganak. Bár a város vezetősége kimondatlanul a helyi hagyományokhoz illő kék-fehér burkolatot várt, Nagy Mártának sikerült meggyőznie őket arról, hogy a helyi és a

magyar téglakultúrát finoman összekötő vörös-arany-ezüst színű burkolatnak jó helye van Delftben. Így tehát a magyarországi vörösagyag aranylő színekkel társítva Delft városában egy újabb, különleges művészi értéket képvisel, amely Nagy Márta kísérletezéseinak újabb művészi eredménye és értékes darabja. „Munkásságomban fontos helyet foglal el ez a két építészeti burkolat. Nemcsak úgy, mint a helyszínekhez maximálisan alkalmazkodó szellemi, technikai és technológiai feladat, hanem úgy is, mint két teljesen más világhoz, más helyszínhez és más célokra megtervezett és kivitelezett művészi megoldás. Egyre inkább az a meggyőződés, hogy minden feladatnál mindent előlről kell kezdeni, és a lehető legegyszerűbb, legjobban működő megoldásra kell törekedni. Az egyszerűsége szellemileg nagyon átgondolt, technikailag és formailag kiérlelt folyamatot és megoldást értek. Akár hajlékony, finom porcelánból alkotok csészéket és más tárgyakat, akár óriás léptékű burkolatokat, törekszem arra, hogy az anyagok természetéhez és a környezethez leginkább megfelelő megoldást megtaláljam.”

A nemes hagyományú magyar Zsolnay-gyár körül az utóbbi időkben kialakult zavaros tulajdoni viszonyok jelentős mértékben árthatnak az itt folyó szakmai munkának, úgy a tervezői, mint a szakembervesz-

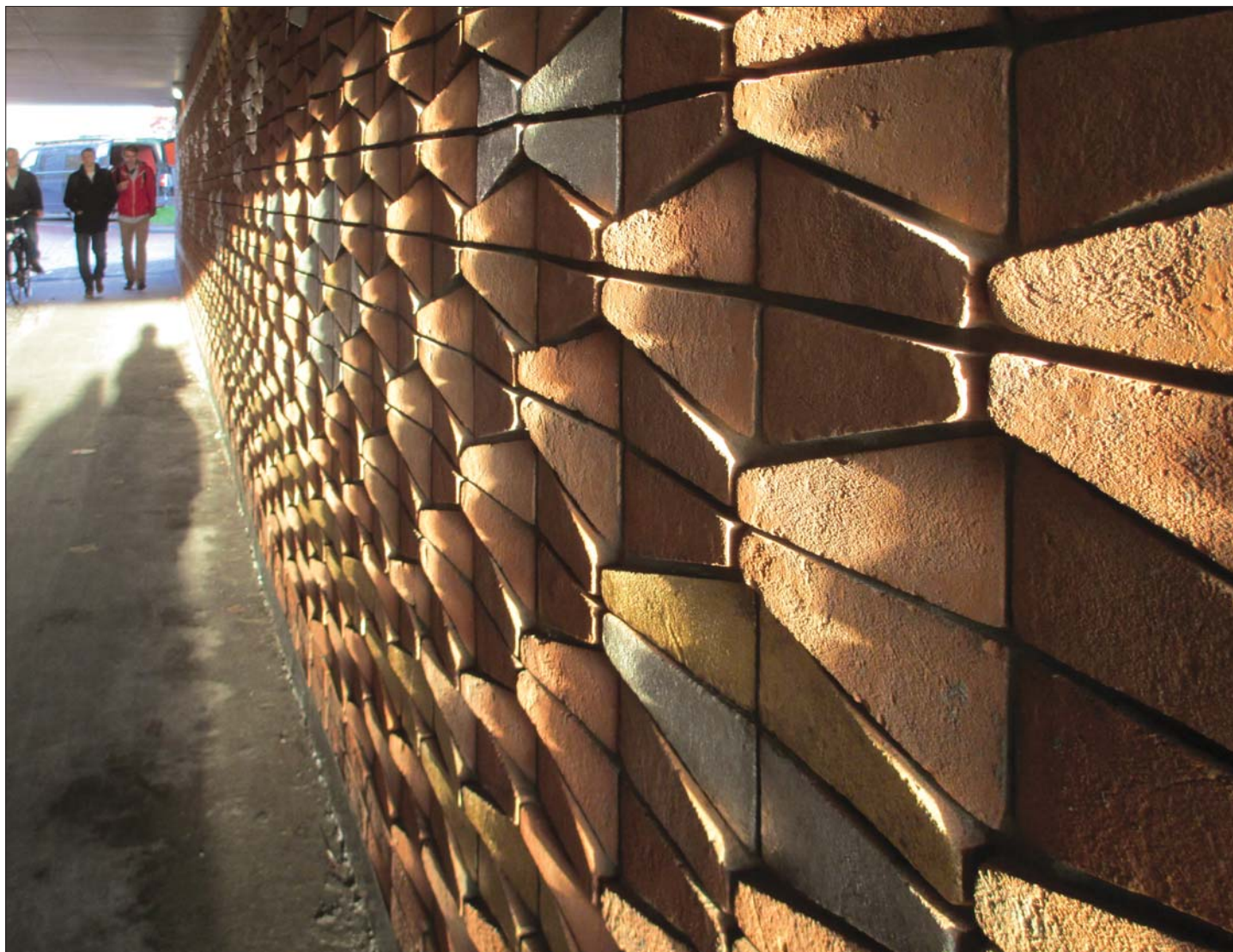

**Nagy Márta: Alagút-
burkolat (részlet),
Hamtunnel, Delft /
Márta Nagy: Tunnel
covering (detail).
Hamtunnel, Delft
[2013]**

teség és a gyártásprofil elvesztegetése miatt. Nagy Márta jelentős művészi munkáira – egyebek mellett – ezért is kívánjuk a figyelmet ismét ráirányítani. A kortárs magyar építőművészet, valamint a kortárs magyar és európai képző- és iparművészet jelentős mértékben gazdagodhatna az ilyen művészi és szakmai elmélyültséggel gondolkozó alkotók különleges,

értékteremtő megbízásaival. Az említett két példa is bizonyítja, hogy magyarországi alapanyagokból és a helybéli hagyományokra építő organikus tervezői szemléletből létre lehet hozni 21. századi, művészettörténeti értékű műveket.

DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

Fotó: Nagy Márta

A 13. Design Hét Budapest mint nemzetközi designprojekt

■ A kortárs magyar design számára a Design Hét Budapest nem csupán egy rangos hazai rendezvénysorozat. Nem egyszerűen az alkotók, alkotások és gondolatok bemutatkozása, sokkal több annál. Lehetőség a nemzetközi design szakmai életéhez való csatlakozásra – ami egyben a folyamatokba való bekapcsolódásnak sokféle módját, formáját, nagyságrendjét is jelenti, ugyanis designhét egyre több országban van már Európán kívül is. Ahány hely – annyi szokás: vannak helyi, regionális és országos szervezésű designhétprogramok egyaránt. Amiben minden rendezvény azonos: a kortárs design legfrissebb munkáinak a se-

regszemléjét jelenti, illetve a szakma legaktuálisabb kérdéseit veti fel minden egyes fesztivál.

A Design Hét Budapest ön maga is egy pontosan és nagyvonalúan tervezett designprojekt – termékeit, résztvevőit egyaránt a magas minőségre, az átgondolt és markáns kommunikációra való törekvés jellemzi. Az idén a V4-ek voltak a vendégek, és a Visegrádi Együttműködés 25. évfordulója alkalmából szakmai konferenciát tartottak. Pécsen és Sopronban is gazdag rendezvénysorozat várta a látogatókat, voltak vásárok, vezetett túrák, kiállítások – és ez a hét adott alkalmat a Magyar Formatervezési Díj átadására is.¹

→
A Design Austria című
kiállítás megnyitója
a FISE Galériában.
Az előtérben a Pilot
ülőkék / Opening
ceremony of the
exhibition Design
Austria at the FISE
Studio of Young
Designers Association.
In the foreground:
'Pilot' stools

Fotó: Csudai Sándor

Patrick Rampelotto:
Pilot ülőkék /
Patrick Rampelotto:
'Pilot' stools
[2012] fa, fém,
műanyag /
wood, metal, plastic

Fotó: Csudai Sándor

A Nyitott Stúdiók programot kísérte talán a legnagyobb érdeklődés. Jeles tervezők, alkotói csoportok mutatták be műhelyüket, munkájukat, találkoztak az érdeklődőkkel, akik így – a programajánló megfogalmazása szerint – a „hazai kreatíviparral” ismerkedhetnek meg közvetlen közlőről.²

Valóban van hazánkban olyan magas szintű alkotói tevékenység, ami ipari karakterű és kreativitása által egyenrangú partnerként képes a nemzetközi designhoz csatlakozni. Ez elsősorban a magyar tervezők szakmai elhivatottságát dicséri. Az ötlettől a tervezé-

sen át a kivitelezésig minden egyes lépést, feladatot végigjártak azok, akik ma ezen a piacon nevet szereztek maguknak, ismert márkát hoztak létre. A magyar design e képviselőiről kivétel nélkül elmondható, hogy a nehézségek ellenére is tudatosan építik fel saját működésüket, már az induláskor is a brandépítés erőteljes igényével vágnak neki a szakmai életüknek.

A kortárs magyar designerekre háruló feladatok messze sokrétűbbek a tervezésnél. Önmaguk teremtik meg a műhelyhátteret, a gyártást, lesznek saját maguk marketingmenedzserei, kapcsolatépítői. El kell bol-

denütt így van. Az viszont nem jellemző a nemzetközi design gyakorlatában, hogy a designer többnyire egy mikrovállalkozás keretei között működjék. A designer piaci kompetenciáját a stabil cég adja – lehet tehát azt mondani, hogy a hazai kreatívipar legkreatívabb összetevője a tervezés hátterének a biztosítása, ami ma itthon leginkább a designerre hárul. Elemi érdekük tehát, hogy a tervezői kvalitások mellé a személyes hitelességet adó professzionális piacokonform működtetést is felzárkóztassák. A kortárs magyar tervezők egyre többen és egyre jobban képesek ezt megvalósítani. A Design Hét Budapest program, mint bemutatkozási alkalom, olyan prezentációkat tett ez évben is közzismertté, amik a nemzetközi designpiacon tökéletesen megállják a helyüket.

A designerek iránt rendkívül nagy az érdeklődés a művészetbarátok körében is. A Design Hét Budapest eseményeinek látogatói között egyre többen vannak, akik leginkább az újdonságokra kíváncsiak. Az értő és

Patrycja Domanska:
Dress A Bulb lámpa /
Patrycja Domanska:
'Dress A Bulb' lamp
 [2015] *Tyvek®*
 (szövött polietilén) /
Tyvek® (woven
 polyethylene)

Thomas Feichtner:
Linz ülökék /
Thomas Feichtner:
'Linz' stools
 [2009]

*újrahasznosított
 termoplastikus
 polimer / recycled
 thermoplastic polymer*

dogulniuk a gazdasági élet vállalkozói világában is, hiszen legtöbbször a tervező és a kivitelező ugyanaz, mint aki a terméket a piacra viszi és kommunikálja. A designer önmaga építi fel a céget, teremti meg a terméket, s lesz a saját, önálló egységként működő termelői-gazdasági vállalkozásának vezetője – ez a működési forma ma gyakoribb, mint az, hogy a cég termelési, gyártási, piaci tevékenysége sorában a designer feladata csupán a tervezés. Designereink többségéről elmondható: menedzserek és cégvezetők is, a piac számukra nem csupán tervezési szempont, hanem napi valóság és a megélhetésük alapja.

A designer személyisége, önképviselésének minősége egyben az ideáit, a folytatott tevékenységet is hitelesíti. Ahogy a designer megjelenik, azzal önmagát mint tervező szakembert és saját hitelességét minősíti, valamint termékének a minőségéért áll helyt. Saját alkotói tehetségének a marketingje az, ahogy a designer megjelenik.

A lehetséges vállalati partnerek, befektetők, gyártók a termékhez, a fejlesztéshez elsősorban minőségi tartalmat szeretnének társítani – első lépésben ennek megteremtése a designer feladata. Ez a világon min-

Dress A Bulb lámpák
sora a Design Austria
című kiállításban /
A line of 'Dress A Bulb'
lamps at the exhibition
Design Austria

Fotó: Csudai Sándor

választékos ízlésű közönség egyben a megrendelői és fogyasztói igények megjelenítője is.

A meghívott díszvendégek, Ioanna Vautrin és Benjamin Hubert munkásságának a bemutatása szintén az alkotókkal való személyes kapcsolatteremtést erősítette. A fentiekén kívül a kortárs magyar design prezentálására egy nagyon reprezentatív könyvet tettek le a szakma asztalára – természetesen a kiadvány az ötlettől az értékesítésig szintén önálló vállalkozás, projekt volt. A *Book of Design / A design könyve* több, mint a piacon sikeres tervezők bemutatása. A konkrét kapcsolatok, termékleírások mellett a szerkesztők foglalkoznak a kortárs hazai design szervezeteivel, és tudatosan állást foglalnak választásaik mellett – azaz egyfajta értéknilylatkozatot tesznek, ami feltétlenül dicséretes magabiztosságra vall.

A könyv készítése során a Fiatal Iparművészek Stú-

diója Egyesület (FISE) biztosította a helyszínt a projekt meghirdetéséhez éppúgy, mint a sajtóbemutatóhoz. A megjelent kötet magyar és angol nyelvű, ami szintén alapkövetelmény a design nemzetközi világában.

A FISE adhatott otthont a Design Hét Budapest egyik különleges kiállításának is, a *Design Austria* bemutatónak. Kiemelt jelentőségű volt ez a tárlat, mert nincs annyi és olyan szoros együttműködés a magyar és az osztrák design képviselői között, mint amit a szomszédság lehetővé tenne.

A Design Hét Budapest mint intézmény rendkívül hasznos és fontos szerepet tölt be a designműhelyek, szervezetek, kiállítóhelyek közötti kommunikáció szervezésében is. A nagy közös esemény mindenki számára fontos – az információáramlás pedig a kortárs magyar design érdekeit szolgálja.

A hasonló külföldi események szervezői is rendszeres vendégei a magyar designhétnek, s több hazai alkotót hívnak meg a különböző országokba. Egy példa az idei évből: a kortárs magyar design reprezentatív bemutatóját áprilisban két helyszínen is láthatta a Litván Design Hét alkalmával a közönség: Vilniusban a *Shapes of Hungary* csoportos tárlat, Telsiaiban a kortársékszer-kiállítás aratott sikert. A csoportos tárlat kurátora Koós Daniella formatervező, az ékszerkiállítás kurátora Vékony Fanni ötvösművész volt. A litván designerek számára alapított díj zsűrijébe meghívták Koós Daniella és Mascher Róbert tervezőket.

A Design Hét Budapest ez évi programja is méltó és alkalmas volt arra, hogy a nemzetközi design rendkívül gazdag, élénk, sokrétű világa számára érdeklődést keltő módon mutassa be a kortárs magyar design idei évét. A párbeszéd, a szakmai kommunikáció, az állandó jelenlét az egyik, a gazdasági elvárásoknak megfelelni tudás a másik és a hiteles, következetes szakmai intézményrendszer mint képviselési háttér a harmadik meghatározó pontja annak, hogy egy magyar designer a nemzetközi piacon számításba vehető legyen. A nagyon biztos és tekintélyesnek elfogadott intézményi háttér szerepét különös hangsúllyal érde-

mes említeni. Akár egyéni alkotásokat, kisszériás műveket készít egy designer, akár alkalmazott tervezői feladatokra specializálódik – kell mögé egy erős támasz, ami már azelőtt megnyit minden ajtót, mielőtt a designer maga bekopogott volna. A kortárs magyar design alkotói előtt vajon megnyílnak-e az ajtók?

A Design Hét Budapest a maga eszközeivel és lehetőségeivel igyekszik ezen az úton haladni, azaz hozzásegíteni a magyar tervezőket ahhoz, hogy a legendásnak emlegetett kreativitásukat a napi designgyakorlatban bizonyíthassák itthon és külföldön egyaránt. A Design Hét Budapest védnöke és főszponzora a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, kiemelt szakmai partnere a Magyar Formatervezési Tanács, szervezője a HIPAVILON Magyar Szellemi Tulajdon Ügynökség. Ezek az intézmények saját tekintélyükkel is erősítik a rendezvényen keresztül a kortárs hazai tervezés hitelét.

Nem a világ igazodik hozzánk, nekünk kell a világ kihívásaira megfelelő választ adnunk. Ehhez fontosak a jó designerek, de kell hozzá a valóságos, eleven és működő szakmai élet is. A gazdaság fejlődésének a záloga a jó design, a kérdésekre adott egyszerű, jól és tartósan működő, a környezettel tudatos viszonyban lévő megoldások keresése. A design komplex látásmódja, tervezői szempontjai, az egyes designerek nagyszerű sikerei különböző választ adhatnak korunk számos égető kérdésére, segíthetik a fejlődést gazdaságilag fenntarthatóvá, emberileg elviselhetővé tenni.

Ahhoz viszont, hogy a designer választ adhasson abban a nagyságrendben, ami valóban releváns egy problémára nézve, legyen az technológia, projekttervezés vagy termék-előállítás, el kell jutniuk abba a helyzetbe, hogy részt vehessenek a folyamatokban.

Ennek az egyik jó designja a Design Hét Budapest.

CSEH BORBÁLA
művészeti író

Jegyzetek

1. A Design Hét programjairól a folyamatosan frissített <http://designhet.hu/2016/> oldalon tájékozódhattak az érdeklődők.
2. Már a program megkezdése előtt jó sajtót kapott néhány program: <http://welovebudapest.com/uzletek.szolgáltatások/top.10.program.amit.a.legjobban.varunk.a.design.heten>

Jankovics 75

■ „[...] karja erős, tekintete kívánatos, arca oroszlánéhoz hasonló, óbenne az erények bőséges teljességét testének uralkodásra temett alakja is hirdette.” Így indul Jankovics Marcell mondasorozatában a Szent Lászlót bemutató epizód. Vajon véletlen volt-e, hogy amikor Kő Pált, a jeles szobrászt megbízták László királyunk kőbe faragásával, Jankovicsot kérte, ülne modell, kölcsönöznék arcát az uralkodói portréhoz. A legnagyobb király – alél el minden kékharsnya, nota bene: Jankovics a rajzfilmben szerényebb mintát követ, inkább a kódexrajzoló, történetíró baráttal azonosul, az ő

fizimiskájára másolja saját vonásait. Persze az is illik hozzá, hisz grafikus, könyvillusztrátor és mesélő irodalmár egy személyben. És még mi minden. Eszünkbe jut az egyszéri diák, aki, miután felszólították, felleljen Jankovicsból – ne furcsálljuk, elvégre a tanterv összeállítói is haladnak a korrallal –, jóhiszeműen kérdezte: melyik Jankovicsból parancsolják? Bizonyára sokan vannak kívülre is széles e hazában, akik szerint több Jankovics Marcell nevű csillag is világlik kultúránk egén. Vannak, akik tudnak az animátorról, az első egész estés rajzjátékfilm, a *János vitéz* meg a „le-

Jankovics Marcell
illusztrációja az *Ének
a csodaszarvasról* című
könyvéből (Csokonai
Kiadó, 2001) /
Marcell Jankovics:
Illustration from the
artist's album
Ének a csodaszarvasról
(*Song of the Miraculous
Hind*), Csokonai Kiadó,
2001

Fotó: MI-archívum

Jankovics Marcell
 illusztrációja az *Ének
 a csodaszarvasról* című
 könyvéből (Csokonai
 Kiadó, 2001) /
 Marcell Jankovics:
 Illustration from the
 artist's album
Ének a csodaszarvasról
 (Song of the Miraculous
 Hind), Csokonai Kiadó,
 2001

gek moziaként” számontartott *Az ember tragédiája* rendezőjéről; vannak, akik ismerik Jankovicsot, a művelődéstörténészt és néprajztudóst, aki oly magától értetődően beszél a mítoszok, a népmesék és a csillagos égbolt kapcsolatáról, hogy azonnal megértjük, mi több, olykor el is hisszük, amit mond; mások galériák, múzeumok kiállító művészeként ismerik, és talán akadnak, akik emlékeznek rá, hogy valaha kultúrpolitikusként, a Duna TV egyik alapítójaként és a Nemzeti Kulturális Alap elnökeként próbálta segíteni az épp rendszert váltó közművelődést. Persze azok, akik vették a fáradságot, hogy belekóstoljanak az életműbe (a teljes megismerés ugyanis eleve reménytelen, sőt „sziszifuszi” munka lenne – figyelmeztet kedves szarkazzmussal már a legelső remekmű, egy mellesleg Oscarra is nominált film címe), szóval a kóstolgotok számára is hamar kiderül, hogy a sok Jankovics igen-csak jól ismeri egymást. Filmrendezőként a történelem- és a néprajztudomány tapasztalatait hasznosítja, mondhatnánk, azokkal „kapcsol be” (a „kikapcsolódás” édes, együgyű divatját sosem vállalta); a képző-

művész Jankovics állóképei magától értődő természetességgel őrzik a snittek lendületét, az animált filmkockák dinamizmusát; az író Jankovics könnyed és olvasmányos mondatfűzése mögül Jankovicsnak, a filmdramaturgnak sokórányi filmen és száznál is több forgatókönyvön iskolázott professzionalizmusa sejlik elő; és ha a kulturális szakbizottságok hivatalnokaként a gyakorló művészeket vagy tudósokat kell képviselnie, hát az igazán nem eshet nehezebbre, hiszen maga is az: művész és tudós.

De hadd kanyarodjak vissza a rajzfilm Jankovicsá maszkirozott kódexmásolójához. Akkoriban, Kálti Márkék idejében persze a képeknek nagyobb fontosságuk volt, hiszen csak kevesek tudtak olvasni, és voltak, akik épp a rajzokból, az illusztrációkból „olvasták” ki a meséket, a történelmet. Akkoriban, mondom, ám Jankovics jogosan állítja, megint deficitje van az olvasásnak, az illusztrációknak és a filmeknek át illik, sőt át kell vállalniuk érdemi feladatokat mostanában is. Őt idézem: „*ha az ember ír, lineáris cselekvést végez és egyértelműsége törekszik. Holott a valóság*

összetett, egyszerre több értelme van. Az írás lineáris volta azzal jár, hogy az író kénytelen egyik szótól a másikig haladva kifejezni mondanivalóját, miközben érzi, hogy vertikálisan, egyidejűleg is több dimenzióban kellene kifejeznie magát, hogy éreztesse olvasóival az egyes szavak, szóképek, mozzanatok egymásra épülő jelentésszintjeit, hogy egy szót leírva is többet értsen meg belőle az olvasó, mint annak első jelentését.” Jankovics alighanem azért lett polihistor, hogy ezt a reménytelennek tűnő helyzetet valahogy kezelni tudja. Az íráshoz pászított kép, a grafika, az illusztráció máris egy dimenzióváltás, elmozdulás abba a bizonyos vertikális irányba, a filmanimáció meg egy másik módszer ugyanerre, de ott van még a ki tudja hányadik Jankovics, aki tudós előadásokon élőszóban fejti ki érveit, s a fennhangon kimondott szó a vele járó testbeszéddel, hangsúlyokkal, hatásszünetekkel szintén képes a textus vertikális dimenzionálására. Az ilyesmi persze meg se kottyán

neki, doctor pictusként tudatosan keresi magának a bajt, már ha egyáltalán bajként éli meg azt, hogy értelmezői a felkínált vertikum egymásra lapogatott szintjeiből, népmesés üveghegyrétegeiből, olykor csak egyet-egyet megcsákányozva alkotnak ítéletet. Füttyül a korparancsra, hogy tudniillik neki művészként, bármelyik műfajáról legyen is szó, szórakoztatni és „kikapcsolni” illenék. Még a népmesék dolgát is abban látja, hogy azok „bekapcsolják” hallgatóikat a szűkebb-tágabb közösségekbe. Mondjuk abba, hogy nemzet. Mert Jankovics nem apróz, az egészről beszél mindig, a teljességről. Kiteríti az Univerzum 1:1-es csillagtérképét egy szusszanásnyi animáció pauszos fölvázolásához is, aztán göngyölgeti az időben előrehátra azon a bizonyos kódexmásoló pulpituson, aminek innenső felére már a számítógépes portok is rákerültek. De ha már visszajutottunk a kódexrajzolóhoz, nehéz nem észrevenni, mennyire hozzátartozik

Jankovics Marcell
illusztrációja az **Ének**
a csodaszarvasról című
könyvből (Csokonai
Kiadó, 2001) /
Marcell Jankovics:
Illustration from the
artist's album
Ének a csodaszarvasról
(Song of the Miraculous
Hind), Csokonai Kiadó,
2001

maga is az életműhöz. Nem csupán létrehozója, legfontosabb szereplője is. Személyesen lihegi végig a sziszifuszi sziklagörgetést és Keplerként (naná, hogy egy csillagászt választ) álmodja tovább a Tragédiát. A kortárs művészet történetét egész jól össze lehetne hozni úgy is, ha az ember nem ismeri az alkotókat, de a Jankovics-fejezet aligha sikerülne. El is bizonytalanodom, kortárs-e valóban. Az a tíz év különbség (amúgy szinte percre pontosan) persze potomság, neki más századok zsinórozták a mentéjét, suvickolták a csizmáját és szalagozták a süvegét. Ha néha kezét rázunk, azt érzem, hogy egy Dante-parolát, de legalább egy Balassit ad tovább.

Na, de vissza a főmederbe. A rajzoló Jankovics komolyan veszi, és a szó szoros értelmében használja a tudós Jankovics által fölállított definíciót: a kultú-

rákat sajátos mítoszaik és ideológiáik szüntelen magyarázata és újraértékelése élte. Nekünk meg, filmjeivel, rajzaival ismerkedve, vagy átismételve azokat, mondjuk épp egy születésnap köszöntő fogalmazásának ürügyén, meg kell állapítanunk, hogy különbözőbb iskolázottság, stílus- és szellemtörténeti előtanulmányok nélkül is hat a komplex üzenetrendszer. Sodor magával. Ha nem koncentrálnunk, mondjuk, az emblemikus és a narratív ábrázolás összekapcsolásának külön- s különféle grafikai ínycségeire, s tán eszünkbe sem jut, hogy háttérüzenetek fejtésével nehezítsük az elandalodást, akkor is épülünk, ... illetve építkezik bennünk Jankovics. Jöhetne még itt egy passzus az alkotói felelősség mibenlétéről, amit már csak nagyon patetikusan, ráadásul a kért karakterszámot jócskán meghaladva lehetne megfogalmazni. Legyen annyi elég – a Jankovics-iskolán felnőtt kollégák tanúsíthatják –, hogy nincs egyetlen momentum, odavetett apró tárgy, ékszer, ruhadarab, épületrészlet az oeuvre-ben, ami ne lenne hiteles, korhű, illetve ne tudna azok jelképes értelméről, mitológiai beágyazottságáról, kultúrtörténeti kapcsolatairól mindent. Akármennyire távolodunk is a hősi lovagkor vagy a népi paraszti kultúra tárgyi elemeitől, szokásaitól, hiedelmeitől, Marcell szimbolikája, utalásai követhetők, felfoghatók, de legalábbis átérzhetők az olvasó, a képeket lapozó, illetve a rajzfilmmező ifjú (s korosabb) leánykák és legénykék számára. Ha génjeikben már talán nem öröklük is, emlékeik még fel-felbukkannak, és elsősorban Jankovics munkáin keresztül akaratlanul is magukba szívhatják azokat. Különös paradoxon, de szívet melengető: gyakran nem azért tűnik ismerősnek egy illusztráción vagy egy rajzfilmben megjelenő tárgy, mert a valóságban már találkoztunk vele, hanem ha véletlenül elénk kerül, mondjuk megpillantunk egy múzeumban egy valóságos szabályt, orsót vagy szalagos süveget, ráismerünk, mondván, a Jankovics rajzain, filmjeiben már láttunk, láthattunk ilyesmit. Apropó süveg: ha a nemzeti identitástudat ébrentartásáért valakit illik megsüvegelnünk, az épp Jankovics Marcell. Még sok alkotó születésnapot kívánunk neki.

OROSZ ISTVÁN
író, grafikusművész

Jankovics Marcell:
Illusztráció Kríza Ildikó
Mesék és mondák
Mátyás királyról című
könyvéhez (Helikon
Kiadó, 2004) /
Marcell Jankovics:
Illustration for the
volume by Ildikó Kríza
Mesék és mondák
Mátyás királyról
(Tales and Legends
of King Matthias),
Helikon Kiadó, 2004

Konfiguráció Molnár Gyulának

**Molnár Gyula: Zsuzsanna és az Öreg Designerek /
Gyula Molnár: Susanna and the Old Designers**

rajz és digitális technika / drawing and digital technique [100x70 cm]

■ PLATÓN: A geometriai szabályok szerint felépülő alakzatok és testek – a filozófiai geometria szerint [...], és nem az építőmestereké és a kereskedőké szerint – ugyanolyan szépek, mint a műalkotások, tehát

abszolút módon, és nem csak reánk vonatkoztatva szépek. A kör, a gömb és az isteni háromszög tiszta és vegyítetlen örömeiket foglalnak sajátjukként magukban, amelyeket nem szennyez semmi fájdalom, olyan matematikai örömeiket, melyek a sokaság számára hozzáférhetetlenek, és csak az igen kevesek számára vannak fenntartva.

LYNCH: Egyedül a művészet ébreszt gyönyört.

EUPALINOSZ, AZ ÉPÍTÉSZ: És a geometerek? Nem gondolod, hogy önök is megtalálható ennek a szigorú fajtájú szépségnek a keresése, és hogy ennek ők is megtalálták a példáit?

STEPHEN DEDALUS: Micsoda? Csak nem akard azt mondani nekem, hogy vágyadat Eukleidész derékszögű háromszögének átfogója kelti fel!

LYNCH: Nem. De add nekem Praxitelész Vénuszának átfogóját...

ANAÏS NIN: ...*Vénusz Deltájáét.*

AZ IFJÚ SZÓKRATÉSZ: De milyen alapon?

ELEAI IDEGEN: A diagonális alapján. Majd újból, a diagonális diagonálisának alapján.

PLÓTINOSZ: Innen az a szeretet, amelyet az egyes formák és a nekik megfelelő tiszta tárgyak iránt érziünk. Csakugyan, ha meglátunk egy ilyen háromszöget, akkor mint egyszerű és abszolút háromszöget szeretjük.

PIERRE ALBERT-BIROT:

KÖLTŐ NE TEGYEN TÁRGYAT KÖLTEMÉNYÉBE

HISZ MINDEN ELTŰNIK HA ELŐBUKKAN A

FEKETE HÁROMSZÖG A LÍRAI HÁROM

SZÖG A KÖZPONTI HÁROMSZÖG

ÉS A VAK HÁROMSZÖG ÉSZV

ESZTŐEN DÚDOL A VÁGY

KÉZ NÉLKÜLI GÖNDÖR

ISTEN MINDEN PILLA

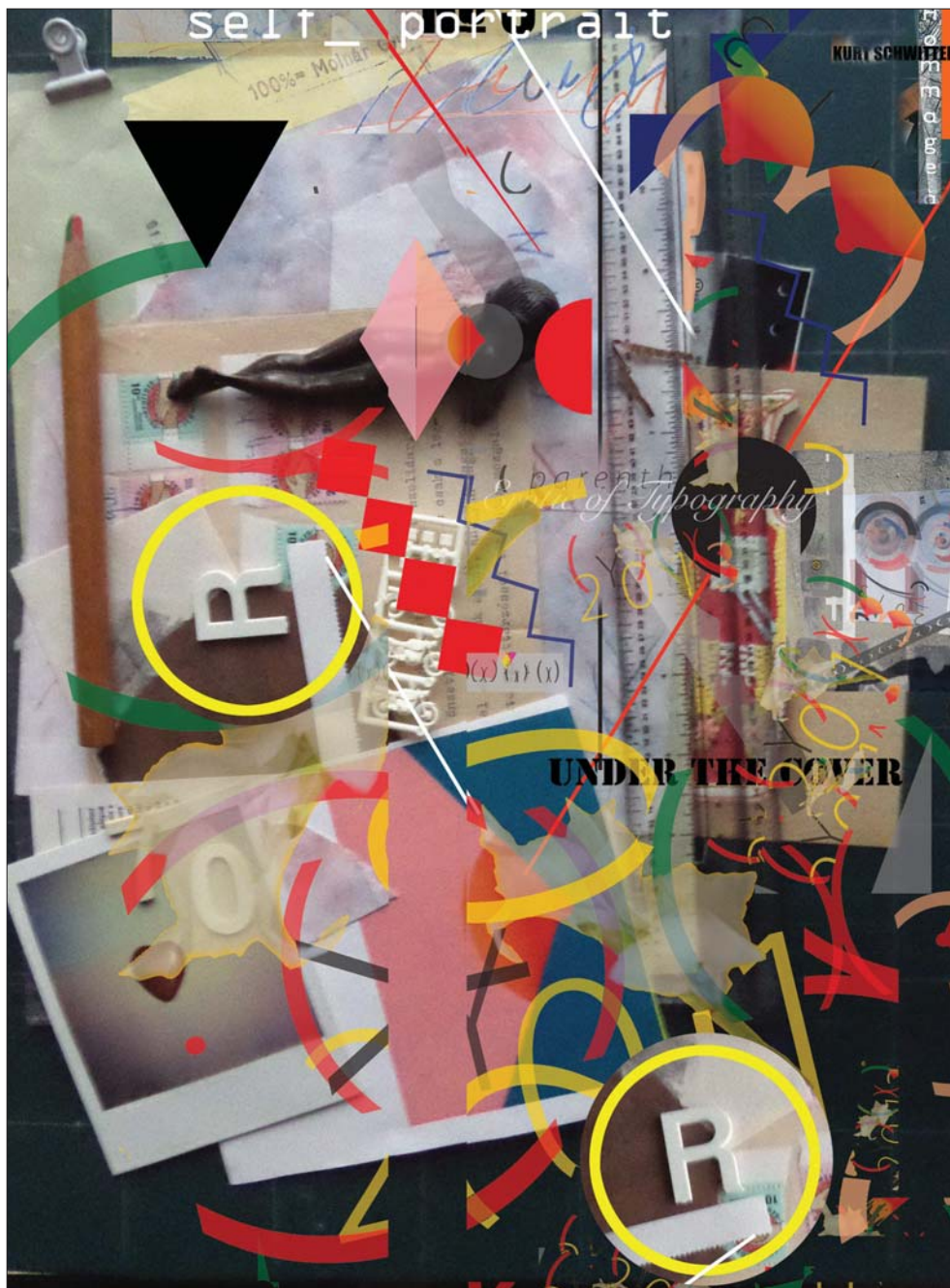
NATBAN EGY VIL

ÁG ROBBAN

SZÉJJEL A

TEREKB

E

Molnár Gyula:
Önarckép /
Gyula Molnár:
Self-portrait
rajz és digitális
technika / drawing
and digital technique
[100x70 cm]

→
Molnár Gyula:
Hommage à Victor
Vasarely /
Gyula Molnár:
Hommage à Victor
Vasarely
rajz és digitális
technika / drawing
and digital technique
[100x70 cm]

JOHANN WOLFGANG GOETHE: Korán megtanultam, hogy a geometria gyönyör forrása. Örömet nyújtott számomra, hogy kellemesen kiélhettem benne a vonalzó és a körző használatában mutatkozó ügyességemet. De nem tapadtam örökkévalóságig a geometriai testekhez...

JULES LAFORGUE: Ez majd beavat a Nőbe! / Először is susogjuk fülébe lágyan:

A háromszög szögeinek összege, drága lélek, / Egyenlő két derékszöggel.

LEWIS CARROLL: Gyönyörű nyári este volt, amikor két vonalat lehetett megfigyelni, amint folytatták útjaikat egy sík felületen. Az idősebbik hosszú gyakorlat eredményeként elsajátította annak a fiatal és bugris görbék számára oly nehéz művészetét, hogy egyenesben feküdjön két végpontja között; de a fiatalabbik, kislányos szeleburdiságában, állandóan arra vágyott, hogy divergáljon és lett belőle egy hiperbola vagy valami más romantikus és kötetlen görbe. Éltek és szerettek: a sors és a közöttük lévő felület ezentúl távol tartotta őket egymástól, de ez nem maradhatott örökre így: *egy egyenes metszete át őket, és az általa alkotott belső szögek összege kisebb volt két derékszögnél.* Soha nem feledhető pillanat volt ez, és ahogy együtt folytatták útjukat, egy sutogás trillája szelte át izokron hullámokban a felület síkját: „Igen! Mi találkozni fogunk, ha állandóan meghosszabbítanak bennünket.”

CHRISTIAN MORGENSTERN: Két párhuzamos rohant / ki a végtelenbe / nem akartak találkozni / míg sírba nem szálltak. / De miután már tíz fényévet vándoroltak egymás mellett / akkor a magányos párnak már semmi földi nem volt a lelkében. / Vajon párhuzamosak voltak-e még? / Már ők maguk sem tudták. / Az örök fény átítatta őket, / ekkor eggyé váltak benne / az örök fény elnyelé őket / mint két szerafikus angyalt.

A hetvennek ünnepléséhez a matematikai, geometriai vagy számmissztkai megfelelések mellett, hogy Molnár Gyula kedvére tehessek, még mást is találtam.

A 20. század elejének apró, praktikus találmánya volt az úgynevezett varázsnótesz. Freud is szívesen használta, leírása is tőle való: „A varázsnótesz papírközetbe foglalt tábla, sötétbarnás gyanta- vagy viaszmasszából. Ezt egy vékony, áttetsző lap fedi, ami a viasztábla felső széléhez jól hozzátapad, az alsóhoz szabadon illeszkedik. Ez a lap a kis készülék legérdekesebb része. Maga is két rétegből áll, melyek kívül, a keskenyebbik oldaluknál elválaszthatók egymástól. A felső réteg átlátszó celluloidpapír, az alsó vékony, azaz áttetsző viaszpapír. Használataon kívül a viaszpapír alsó felülete enyhén hozzátapad a viasztábla felszínéhez. A varázsnóteszt úgy használjuk, hogy a viasztáblát fedő lap celluloidlemezére ráírunk valamit. [...] Az írón az általa érintett helyeken rányomja a viaszpapír alsó felületét a viasztáblára, s az így keletkező barázdák sötét írásképet mutatnak a celluloid egyébként sima, szürkésfehér felületén. Ha el akarjuk tüntetni a feliratot, elég az összetett fedőlapot szabad, alsó szélénél fogva könnyed mozdulattal felemelni a viasztábláról. [...] A varázsnótesz immár tiszta, és alkalmas újabb feljegyzések felvitelére. [...] Ha beírtunk valamit a varázsnóteszbe, és a celluloidlemez óvatosan elválasztjuk a viaszpapírtól, akkor az utóbbi felszínén épp olyan világosan meglátszik az írás. Így feltehetjük a kérdést, mi szükség van egyáltalán a fedőlap celluloidlemezére. Aztán, ha próbát teszünk, kiderül, hogy a vékony papír könnyen összehagyűrődne vagy beszakadna, ha egyenesen ráírnanánk az írónnal. Tehát a celluloidlemez a viaszpapír egyfajta védőborítója, melynek a kívülről érkező, károsító behatásokat kell távol tartania. A celluloid az »ingervédő«; a tulajdonképpeni ingerfelvevő réteg a papír. Most már utalhatok arra, amit *A halál-ösztön és az életösztönök* című munkámban fejtettem ki, hogy ti. lelki észlelőapparátusunk két rétegből áll, egy külső ingervédőből, melynek a beérkező izgatások erejét kell mérsékelni, és egy mögöttes ingerfelvevő felületből, az érzékelő tudatrendszerből.”

Freud szerint tehát a „varázsnótesz” a „lelki észlelő-apparátus” analógiájaként működik.

Ha a „lelki észlelőapparátus” freudi meghatározásában kicserélünk, pontosabban behelyettesítünk néhány fogalmat, pontos képet kapunk arról, hogyan is szerkesztődik, majd működik az a fajta öntörténeti, a lényegét illetően analitikus/szintetikus életmű, amilyen Molnár Gyuláé.

Merthogy, úgy tetszik, van egy személyesen aktív (vagy cselekvően szubjektív) művészettörténeti tudatunk, ami művészettörténeti tényeket, struktúraszeleteket, mű-együtteseket vesz fel, de nem őrzi meg azokból tartós emléknymokat, így minden újabb analízis, esetleg szintézis igényű bemutatás, feldolgozás esetén tiszta lapként képes viselkedni. A felvett ingerek, a feldolgozandó elemek tartós nyomai a háttérben lévő belső művészettörténeti konszenzusban jönnek létre, és kapnak valami, olykor alig körülírt formát. A személyes művészettörténeti tudat megmagyarázhatatlan fenoménje a folytonos önbemutatás, a *permanens előállítás* rendszerében a tartós emléknymok helyén keletkezik. Vagyis: a művek által képviselt és sugallt művészettörténeti tudat személyes, szubjektív módon alakított és alakítható, mely egy valóságosnak tételeztetett művészettörténeti konszenzus (az állítólagos objektivitás) biztonságát keresi, ám az újabb és újabb benyomások, információk, élmények, valamint a „környezeti ingerek” elmosás, elfeledtetik, semmissé teszik a konszenzus feltételezett érvényét. Ismételjünk: Freud azt mondja: „[...] lelki észlelőapparátusunk két rétegből áll, egy külső ingervédőből, melynek a beérkező izgatások erejét kell mérsékelnie, és egy mögöttes ingerfelvevő felületből, az érzékelő tudatrendszerből.”

Vagyis: a szubjektív művészettörténeti tudat megvédi önmagát a nem kívánt, zavarba ejtő ingerektől (a prekonceptión kívüli művészettörténeti tényektől), hártja azokat az információkat, melyekkel nem tud mit kezdeni, melyek veszélyeztethetik kapacitását és integritását.

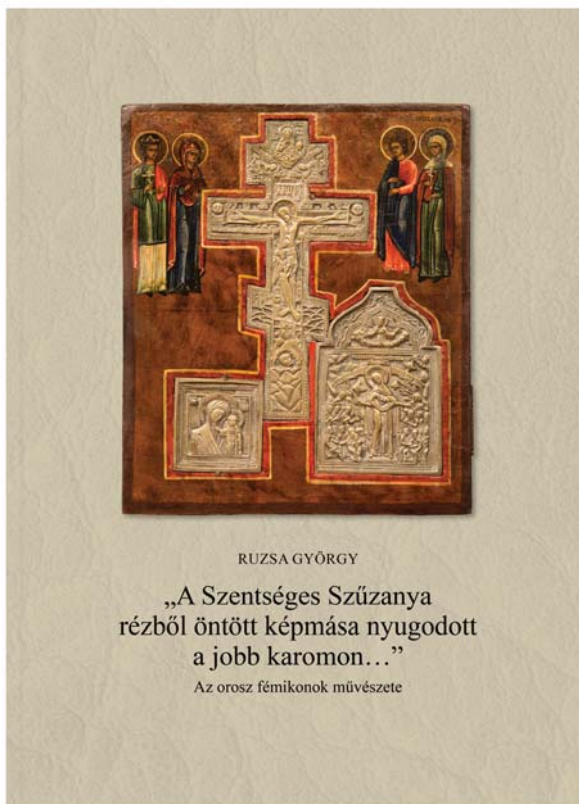
S vajon mit tesz-tett azzal, amivel kezdeni tud? Mondhatnánk: csudát!

HAJDU ISTVÁN
műkritikus

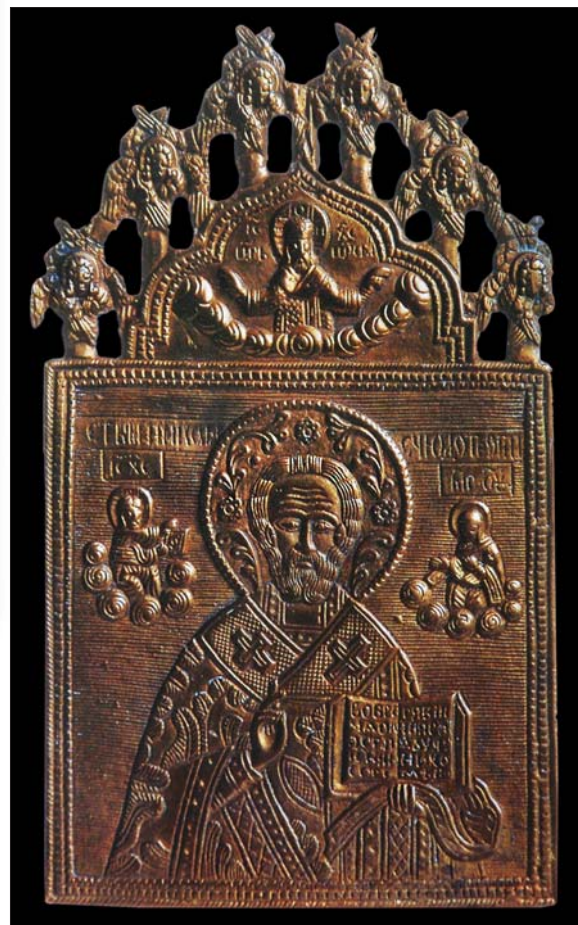
Az idézetek forrása
Tóth Imre: *Palimpszeszt – szavak egy báromszög előtt* (ford. Moldovay Tamás), Typotex, Budapest, 2001 és Sigmund Freud: *Feljegyzés a „Varázsnóteszről”* (ford. V. Horváth Károly), *Műhely*, 1992. december, Pszichoanalízis – A belső nyelv tudománya különszám, 45–46.

Ruzsa György: „A Szentséges Szűzanya rézből öntött képmása nyugodott a jobb karomon...”

Az orosz fémikonok művészete

Szűzanyát. Ebből az idézetből is sejthetjük már, hogy a könyv nagyrészt az orosz szépirodalom és a fémikonok kapcsolatát mutatja be. Ez különösen fontos kérdés, hiszen ha ismerjük a fémikonok használatát, szakrális vonatkozásait, akkor a szépirodalmi alkotásokat is jobban megértjük. Ismeretes, hogy e kis mé-

Fotó: Spitzer Fruzsina

→
**Szent Miklós /
Saint Nicholas**
18. század
(Keresztény Múzeum,
Esztergom) /
18th century
(Christian Museum,
Esztergom)

■ Ezzel a különös címmel jelent meg az orosz fémikonokról Ruzsa György művészettörténész-bizantológusnak nagy méretű katalógusa. Ruzsa professzor egyébként két ikonlexikont is írt (2012, 2014) továbbá e folyóiratban 1997-ben (1. szám), 2014-ben (10. szám) és 2015-ben (7. szám) is közölt érdekes cikkeket a fémikonokról. E könyvének címe a 17. században élt Jepifanyij szerzetes hosszú önéletrajzából vett idézet, mely így folytatódik: „Megtelt az én szívem nagy örömmel és krisztusi vigassággal. Dicsőítettem Krisztust és a

**Tyihvini Istenszüdő
és ünnepek, triptichon /
The Tikhvin Icon of the
Mother of God and
Feasts. Triptych**

*19. század első fele
(magántulajdon) /
first half
of 19th century
(private collection)*

retű fémikonoknak jelentős segítő, őrző szerepet tulajdonítottak, gyakran a ház falába vagy a kapuja fölé helyezték őket.

Alljon itt néhány érzékletes irodalmi példa a könyvből.

Pavel Ivanovics Melnyikov-Pecszerszkij (1818–1883), akit egyébként etnográfus szépírónak is szoktak nevezni *A hegyekben* című művében „*a Csubalov testvérek találkozásakor arról olvashatunk, hogy az egyik testvér, amikor odament testvérének házához, »...a rézkereszt előtt, mely a kapu szemöldökfájának közepére volt szegezve, szabályos hétmeghajlásos üdvözlést tett*«. Melnyikov etnográfusként ehhez lábjegyzetet is fűz, melyben arról ír, hogy az »Óhitűeknél és a környezetükben élő pravoszlávoknál is megőrződött egy régi jámbor

szokás, mely szerint a szemöldökfára rézkeresztet szögeznek«. Ezzel kapcsolatban feltétlenül meg kell említenünk az esztergomi Keresztény Múzeum Szent Miklóst ábrázoló 18. századi rézikonját, melyet 1887-ben Esztergom közelében, Pilismaróton találtak egy régi ház lebontásakor.

Anton Pavlovics Csehov (1860–1904), az emberek lelkivilágának és küllemének oly érzékletes bemutatója éppen a rézkereszt viselésével jellemzi mélyebben az ábrázolt személyt. „*A Gőzfürdőben című elbeszélésben egy borbély még a gőzfürdőben is hord rézkeresztet, ráadásul nagyot. Többször hangszóllyozza, hogy ő böjtöl is. Ám ő nem jámbor hívő, hanem merev gondolkodású, sőt fanatikus ember. Amikor vitába keveredik a fürdőben egy hosszú hajú fiatalemberrel a korszerű műveltségéről, rög-*

**Istenszülő /
Mother of God**

19. század első fele
(magántulajdon) /
first half
of 19th century
(private collection)

Fotó: Spitzer Fruzsina

tön ellenséges lesz. »Ez is azok közül a [...] hosszú hajúak közül való [...]. Akik folyton az eszmékkel állnak elő...« Kiszalad a fürdőből” – s régi oroszországi szokás szerint – máris feljelenteni készül. „Am amikor megtudja, hogy ez a hosszú bajú ember diakónus, síró hangon földig hajolva kér bocsánatot. »Mert, hogy én azt hittem: eszmék vannak a fejében.«”

Mihail Jurjevics Lermontovnak (1814–1841) „talán kevésbé ismert művében, melynek címe Vasziljevics Iván cárról, ifjú testőréről meg a vakmerő Kalasnyikov kalmárról szóló ének, a felesége becsületét védő Kalasnyikov szerepet játszik. A harcban Kiribejevics először megsebzti Kalasnyikovot, kinek mellén egy régi kijóvi (vagyis kijevi) kereszt volt [...]” „Széles mellén rézkereszt lógott le, / Benne szentelt kijóvi ereklye. / Menten meggörbült s mellébe furdott, / Vére harmatként gyöngyözött alatta.” (Radó György fordítása)

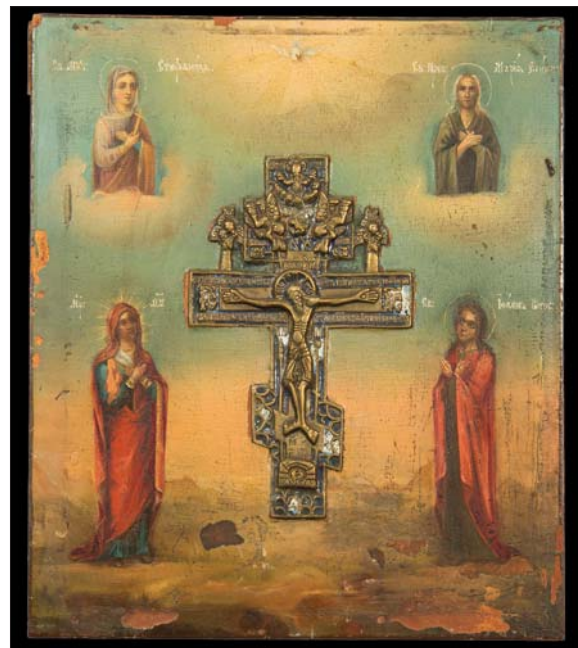
Az esztergomi Keresztény Múzeum is őriz egy ilyenfajta kijevi ereklyetartó bronzkeresztet, mely 1200 és 1240 közötti időre datálható. (Vö. G. Ruzsa: *Russische Metallikonen in ungarischen Sammlungen*. Gö-

döllő, 2014, 35.) Az ilyen szétnyitható keresztben rendszerint ereklyét őriztek. Az előlapon a megfeszített Krisztust, míg a hátlapon gyakran az Istenszülő álló alakját ábrázolták. Magasságuk 10 centiméter körüli. Ezek a nyakba akasztott vastag bronztárgyak valóban alkalmasak arra, hogy erős ütéskor a mellbe fúródjanak, és súlyos sérülést okozzanak.

Elmondhatjuk, hogy Ruzsa professzornak e könyve, mely az azonos című, kecskeméti nagy ikonkiállítás-hoz kapcsolódik, s a kiállítás részletes műtárgyjegyzékét is közli, figyelemre méltó azért is, mert – ritka kivételként – minden egyes műtárgyról találunk benne egész oldalas, színes reprodukciót. E kitűnő felvételeken a legapróbb részletek, a gyakran sokszínű zománcal díszített finom felületek is igen jól tanulmányozhatók.

PROKOPP MÁRIA
művészettörténész

(*Kiállítási katalógus. Sziklatemplom Pálos Fogadóközpont, Budapest, 2016, 164 p. A könyv kapható Budapesten a Gellért-hegyi Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeumában és a kecskeméti Cifrapalotában.*)

Fotó: Spitzer Fruzsina

**A. Mojszejev:
Fatáblába helyezett
fémkereszt /
A. Moisejev:
Metal cross in a
wooden board**

19. század közepe
(magántulajdon) /
mid-19th century
(private collection)

Mosó Masa és barátai

F. Györfly Anna (1915–2006) grafikusművész

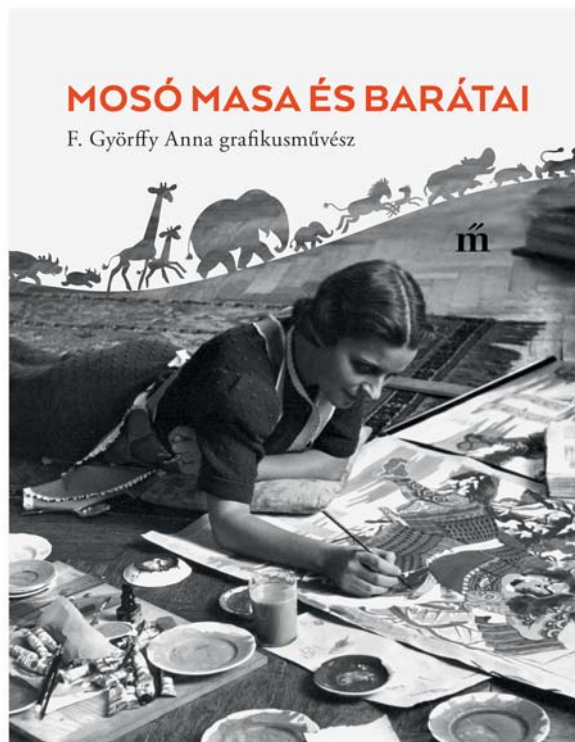
SZERKESZTETTE FARKAS JUDIT ANTÓNIA

■ 2016 tavaszáig volt látható a Petőfi Irodalmi Múzeumban az F. Györfly Anna grafikai munkásságának szentelt kiállítás.¹ Azóta megjelent a kiállítás katalógusa a művész unokái, a kiállításon is dolgozó Farkas Judit irodalomtörténész és Farkas Anna grafikusművész munkájának gyümölcseként. A könyv túlmutat a kiállítást kísérő kiadvány műfaján; a kiállított műtárgyak jegyzékén, a bibliográfián és az elemző tanulmányon kívül egy páratlan forrásanyagba enged bepillantást, s a könyv készítői és a művész közti kapcsolat révén személyes emlékek is fűszerezik a szakmai közönségnek (is) szóló katalógust. A kötet egyik nagy erénye a művész által és az ő részére írt levelek közlése, amelyek egyedülálló betekintést nyújtanak F. Györfly Anna (szakmai és magán-) életébe. A neki címzett szerkesztői levelek – amelyekben „szépséges pindurka rajzokat” és „>műtűr-szerű<” illusztrációkat” kérnek a művésztől – hivatalos szavai mögött is az a játékoság köszön vissza, ami F. Györfly Annának munkáit és személyes interakcióit is átítatta. Megbízói iránta érzett bizalmát mutatják az egyik, Szegi Páltól, a *Kisdobos* akkori szerkesztőjétől érkezett levél sorai: „Kérjük, csináljon valami gyönyörűséges szép dolgot ebből!” [...] *mindent Magára bízunk.*” Beleolvashatunk a *Pöttyös Panni* szerzője és közte folyó levelezésbe, melyben Szepes Mária egyenesen „szülőtársának” nevezi az illusztrátort; mesteréről, Molnár C. Pálról írt elismerő szavaiba; hivatalos és rajzokkal színesített magánlevelezésébe is.

A kötet bevezetőjében a kísérőtanulmány szerzője, Farkas Judit emlékezik vissza a művész nagymamára, s arra hogy az unokák gyermekkorát – többek közt a nekik készített egyedi képeslapok és játékok révén – hogyan szötte át a nagymamájuk által teremtett mesevilág. Kiemeli azt a részletekben rejlő figyelmességet, amelyet F. Györfly Anna lépten-nyomon elrejtett az általa készített illusztrációkon és személyre szóló ajándékokon is (így a *Dörmögő Dömötör* mackó-

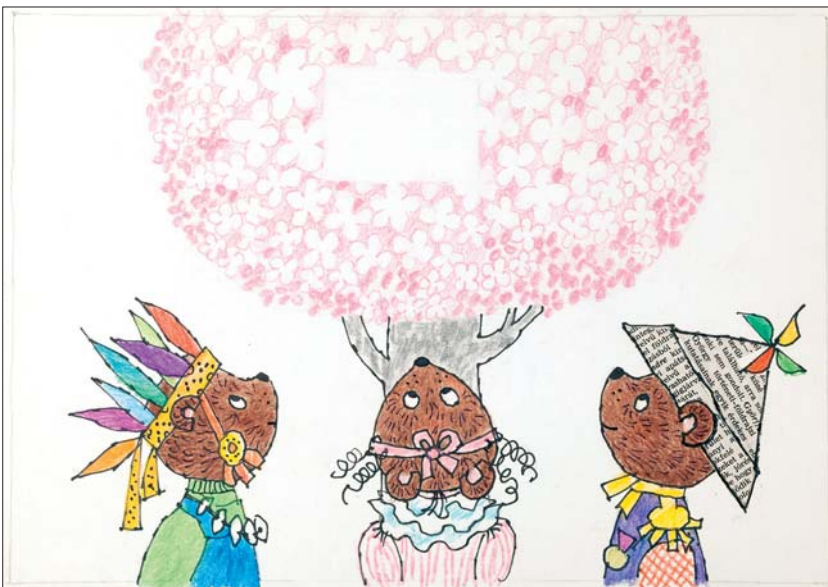
jának csákóján az újságkivágás szövegébe bújtatott utalásokkal vagy az unokájának készített játékbútorokra rajzolt monogrammal). Ezt az egész életpályáján átívelő játékoságot mutatja a címlap komolynak tűnő fényképén a munka közben a fotósnak fityiszt mutató művész gesztusa is.² Azok, akik részt vettek valamelyik kurátori tárlatvezetésen, már ízelítőt kaphattak ebből az egyszerre személyes és szakmai megközelítésből, amely így a katalógusban maradandó, írásos formát öltött.

A tanulmányban a ma is jól ismert mesék illusztrációin túl hangsúlyt kap F. Györfly Annának a szucsági gyermekkor és a néprajzkutató apa által ihletett ma-

gyarosruha-mozgalomban betöltött szerepe. Éppen a Goldberger-gyár eszme- és profilváltásának idején kezdett ott dolgozni, azaz amikor a külföldi anyagok beszerzése helyett a helyi, magyaros textilek tervezése került előtérbe. Már ekkor, az 1930-as évek közepétől, felívelő textilipari pályájával egy időben készítette első rajzait mesékhez. Későbbi férje, Farkas Ferenc révén ismerkedett meg Kner Alberttel, akitől a számára oly kedves „gyermekrajzokra” (és a meseillusztrációk előszobájaként tekinthető *Pindar pandát* ábrázoló képeslapra) kapta a megbízásokat. Lukáts Katóval is Farkas Ferenc ismertette össze – helyesen ráérezve a találkozás művészettörténeti fontosságára. A könyvek, diafilmek, játékok/játékmelléletek (a *Kisdobos* és a *Dörmögő Dömötör* gyermeklapok kivágós melléletei vagy a *Pöttyös Panni* első köteteinek játékmelléletei) mind hamar kibontakozó alkotói sokszínűségéről tanúskodnak. Korai tanulmányai – az iparrajziskolai viselettörténeti stúdiók vagy a paraszti kultúra motívumainak ismerete – későbbi munkáin is visszaköszönnek: a diafilmek szereplőinek ruháin vagy Mosó Masa és társai bútorain. Gyermekkorának emlékei, ahogy arra a tanulmány is felhívja a figyelmet, ugyancsak megjelennek a későbbi

F. Györfly Anna:
Illusztráció a Dörmögő
Dömötör gyermeklaphoz
/ Anna F. Györfly:
Illustration
for the children's
magazine Dörmögő
Dömötör
[1983]

F. Györfly Anna: Illusztráció a Kisdobos újság címlapjához /
Anna F. Györfly: Illustration for a cover of Kisdobos magazine
[1956]

munkákon: így a *Hófehérke karácsonyának* egyik rajzán a gyermekkori években megörökített rotterdami házsorok elevenednek meg újra, s aprólékos, részletgazdag képei a ma oly népszerű böngészők világát vetítik előre. A gazdagon illusztrált katalógusban nyomon követhető a művész stílusváltása, kései rajzainak stílizáltsága, miközben épp a lényegük, a játékos humor kapott még nagyobb hangsúlyt.

A katalógus közöl a diafilmekhez készült pauszvázlatokat is, amelyek a kiállításon nem voltak láthatóak. Ez a mára már lassan feledésbe merülő technika betekintést enged az alkotás folyamatába, s fennma-

F. Györfly Anna: Panni öltöztetőbaba – melléklet a Pöttyös Panni az óvodában című könyvhöz / Anna F. Györfly: Dress up doll. Annex to the book Pöttyös Panni az óvodában (Dotted Doris in the Nursery) [1958]

radásuk F. Györfly Anna – a kiállítás és a hagyaték rendezésének munkáját is segítő – gondos archiváló szisztémáját dicséri; nem sok grafikus őrizte meg hasonló vázlatait. Az *Óvoda az őserdőben* című diafilmhez készült pauszvázlatok figuráit nézve szembeötlőnek az apró módosítások, melyek után a rajzok végleges formát öltöttek.

F. Györfly Anna korának ismert és elismert illusztrátora; számos fórumon mutatta meg tehetségét, mégis a szakmai közönség mind ez idáig nem igazán foglalkozott munkásságával. Farkas Judit, aki korábban

már feldolgozta nagyapja, Bisztrai Farkas Ferenc munkásságát, ezzel a munkával még „adósnak” érezte magát az utókornak. A *Mosó Masa és barátai: F. Györfly Anna (1915–2006) grafikusművész* című kötetből nemcsak a pályakép rajzolódik ki, de ahogy a kiállítás, úgy az azt követő kötet is biztatás a jövőre nézve, és reménybeli előhírnöke a közelmúlt hazai gyermekirodalmi illusztrációit feldolgozó – egyelőre hiányos – szakirodalomnak. Egyben felvázolja ennek egyik lehetséges módját – a monografikus kiállítással és az azt követő kiadvánnyal. S mindez a tartalomhoz is méltó igényes grafikai kidolgozásban, mely a kiállítás arculatán is dolgozó Farkas Anna munkáját dicséri.

MARGITTAI ZSUZSA
művészettörténész

(*Kiállítási katalógus. Magvető Kiadó, Budapest, 2016, 152 p.*)

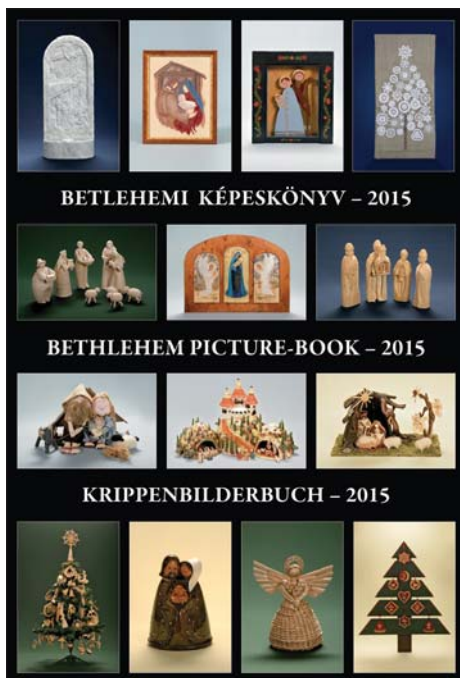
Jegyzetek

1. A kiállításról lásd: Margittai Zsuzsa: Pindar pandától Pöttyös Panniig. *Magyar Iparművészet*, 2016/1, 27–30.
2. A fotó 1936–1937 körül készült F. Györfly Anna otthonában.

A fotókat F. Györfly Anna jogörökösei bocsátották rendelkezésünkre.

F. Györfly Anna: Pauszvázlat az Óvoda az őserdőben című diafilmhez / Anna F. Györfly: Overlay sketch for the slide film Óvoda az őserdőben (Nursery in the Jungle) [1963]

Fotó: AMKA

■ **23. Betlehemi jászol kiállítás** – A Magyar Kézművességért Alapítvány idén két helyszínen mutatja be az alkotópályázatára érkezett, válogatott műveket. A budai Várban a Szentháromság téren a Magyarság Házában (2016. december 9. – 2017. január 8.), Veszprémben pedig a Szaléziánium Érsekségi Turisztikai Központban. (Vár u. 31., 2016. december 11. – január 6.) A képen a tavalyi tárlat reprezentatív képeskönyve, melyhez hasonlóan a kiállításokkal egy időben, a pályamunkákat bemutatva, idén is megjelentet az AMKA.

■ **Betlehem – „nagy dolgok a jászolnál történe- nek”** – A Néprajzi Múzeum színes, mozgalmas kiállításán először láthatók együtt

Fotó: Néprajzi Múzeum

a múzeum nemrég restaurált népi betlehemei 2015. december 5. és 2017. január 8. között. (Budapest V. ker., Kossuth Lajos tér 12.)

■ **Stúdió '58–89** – A Fiala Képzőművészek Stúdiójának retrospektív kiállítása 2016. október 19. és 2017. január 8. között látható a Budapest Galériában (III. ker., Lajos u. 158.) A stúdió megalapításától a rendszer- váltásig tekintik át az egyesület múltját. A tárlat a CAFé Budapest Kortárs Művészeti Fesztivál egyik rendezvénye.

■ **Víz a legszebb magyar természetfotókon** – A Várkert Bazárban (Budapest I. ker., Ybl Miklós tér 2–6.) 41 képből álló kerítés-kiállítás 26 hazai természetfotós felvételeit mutatják be 2016. november 8. és 2017. január 2. között. „A víz összeköt” mottójú Budapesti Víz Világtalálkozó 2016-hoz kapcsolódik a látványos tárlat.

■ **Az ember mértéke** – Bálványos Huba grafikus (1938–2011) emlékére kiállítás nyílt 2016. október 26-án a Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karának Cziráki Lajos Kiállítóterében. (Győr, Liszt Ferenc u. 42.) A tárlat 2017. január 6-án zárul.

■ **MKVM 50** – A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum fél évszázados, kalandos történetét, valamint a gyűjteményében őrzött különleges tárgyakat mutatják be a 2016. szeptember 23-án nyílt és 2017. január 29-ig látható jubileumi kiállításon. (Budapest III. ker., Korona tér 1.)

■ **Variációk egy fekete zongorára – Liszt 205** – A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Fotóművészeti Tagozatának tematikus kiállítása látható 2016. november 4-től december 18-ig az Eötvös 10 Közösségi és Kulturális Szintérben. (Budapest VI. ker., Eötvös u. 10.) A tárlaton Chochol Károly, Eifert János, Izápi Laura, Lehotka László, Nagy Lajos, Rózsa Zsuzsanna, S. Faragó Gyöngyi, Szentiváni János és Tóth József hangszer ihlette fotói láthatók. A képen Tóth József felvétele.

Fotó: Tóth József / MAOE

■ **III. Országos Rajztriennálé** – Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Magyar Grafikusművészek Szövetsége és A Magyar Grafikáért Alapítvány támogatásával rendez kiállítást a Dornyay Béla Múzeum. (Múzeum tér 2.) A 2016. november 19-én nyitó tárlat 2017. február 4-én zárul.

■ **TEXTure** – Baráth Hajnal grafikáit, papírmunkáit és textiljeit mutatják be a Palmetta Design és Textilművészeti Galériában (Budapest XI. ker., Bartók Béla út 30.) 2016. november 18. és 2017. január 20. között.

■ **1956 a karikatúrában** – A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény és a Magyar Újságírók Országos Szövetsége Karikatúraművészeti Szakosztálya tárlatán az 1956-hoz kapcsolódó satirikus grafikákon kívül az elnyomásra és a diktatúrára utaló rajzok is szerepelnek. A 2016. október 28-án

nyílt kiállítás december 20-ig látogatható Budapesten a IX. ker., Ráday u. 18. szám alatt.

■ **Tűzvarázs** – S. Fehér Anna tűzzománc és kerámiaalkotásaiból rendeznek kiállítást a Művészetek Háza Gödöllő Kulturális Központ Konferenciatermében 2016. december 9. és 2017. január 15. között. (Szabadság út 6.)

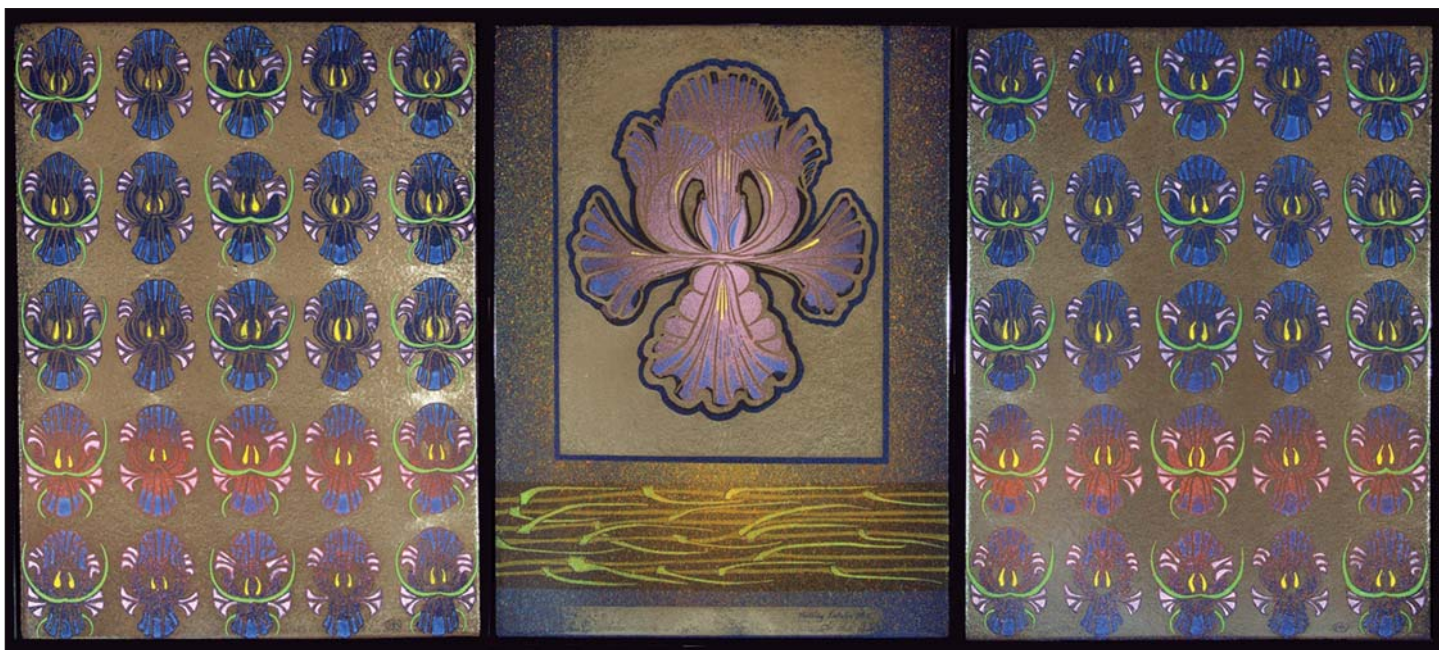
■ **XXIII. Miskolci Téli Tárlat** – A Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria Rákóczi-házában 82 művész munkáit mutatják be 2016. december 10. és 2017. január 30. között. (Rákóczi u. 2.)

■ **Bán Mariann** (1946–2014) keramikumművész emlékére rendeznek tárlatot a FUGA Budapesti Építészeti Központban 2016. november 24. és december 12. között. (Budapest V. ker., Petőfi S. u. 5.)

■ **Gyerek/Kor/Kép** – Gyermek a magyar képzőművészetben címmel látható kiállítás 2016. október 12. és 2017. február 19. között a Budapesti Történeti Múzeum – Vármúzeumban. (I. ker., Szent György tér 2.)

■ **Borsos 110** – 110 éve született Borsos Miklós szobrászművész címmel rendez tárlatot 2016. november 5. és 2017. január 29. között a Kogart Kiállítások Tihany. (Kossuth L. u. 10.)

■ **Karácsonyi tárlat XV.** – Szakralitás a kortárs zománcművészetben címmel válogatás látható 2016. november 30. és december 20. között a Tűzzománcművészek Magyar Társasága tagjainak alkotásaiból és a Kecskeméti Katona József Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményéből a Vízvárosi Galériában. (Budapest II. ker., Kapás u. 55.) A képen Hollósy Katalin *Isten gondviselése* című munkája.

Fotó: Vízvárosi Galéria

